

1982/83:96

Måndagen den 14 mars

Kl. 11.00

1 § Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

2 § Svar på interpellation 1982/83:70 om åtgärder mot otillbörligt utnyttjande av underskottsavdrag

Anf. 1 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Ingegerd Troedsson har frågat mig om jag avser att effektuera riksdagens beställning på åtgärder mot otillbörligt utnyttjande av underskottsavdragen och hur detta i så fall skall gå till.

I anslutning till inkomstskattereformen utfärdades tilläggsdirektiv (Dir 1982:30) för kommittén (B 1980:05) om underskottsavdrag, KUSK. I direktiven angavs att utgångspunkten för KUSK:s överväganden fortsättningsvis borde vara de förhållanden som gäller sedan skattereformen genomförts.

Denna kommittés uppdrag kommer nu att upphöra. De utredningsuppgifter som kommittén erhöll genom tilläggsdirektiven skall emellertid inte lämnas obehandlade. 1980 års företagsskattekommitté (B 1979:13) sysslar med tämligen närliggande problem. Enligt min mening skulle det innebära ett onödigt dubbelarbete om två kommittéer utredde i stort sett samma frågor. Företagsskattekommittén bör därför lämpligen överta flertalet av KUSK:s uppgifter.

Den nyligen tillsatta bostadskommittén (Bo 1982:02) har redan fått överta en del av de uppgifter som ursprungligen tillhörde KUSK:s arbetsområde. Detta gäller frågor med anknytning till bostadsbeskattningen. Hit hör bl. a. de förfaranden inom egnahemsbeskattningen som går ut på att dela upp äganderätten till en fastighet och ansvaret för skulder som avser fastigheten.

Anf. 2 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Så står det nu också officiellt klart att regeringen tänker lägga ned den kommitté om

Måndagen den
14 mars 1983

*Om åtgärder mot
otillbörligt utnytt-
jande av under-
skottsavdrag*

underskottsavdrag – KUSK – som tillsattes 1980 på begäran av en enhällig riksdag.

Syftet var att förhindra ett "otillbörligt utnyttjande av rätten till underskottsavdrag". KUSK påbörjade också ett omfattande arbete för att kartlägga om och i så fall i vilken utsträckning underskottsavdrag och nolltaxering faktiskt missbrukades. Sedan den underbara natten har utredningen i stort sett legat nere. Sammanträde efter sammanträde har ställts in. Till en början skedde det i avvaktan på nya direktiv, som också gavs av den dåvarande center-folkparti-regeringen i maj 1982.

Nu får vi som sagt klart besked om att utredningen skall läggas ned. Som vi redan visste har bostadskommittén, som tillsattes i höstas, fått överta en del av de uppgifter som ursprungligen tillhörde KUSK:s arbetsområde, bl. a. hur räntor på egnahem och liknande skall få fördelas mellan makar.

Företagsskattekommittén skall också syssla med en del näraliggande problem, bl. a. med frågan hur man skall kunna sätta staket mellan företag och företagare. Men hur går det, finansministern, med den ursprungliga uppgiften att föreslå åtgärder mot "otillbörliga underskottsavdrag" och målsättningen att de "inte får ges sådan form att de försvårar för människor att driva flera olika, seriöst inriktade verksamheter eller att successivt bygga upp nya rörelser"? Och hur går det med den angelägna uppgift som kommittén fick i tilläggsdirektiven och som gäller ifrågasättandet av den kommunala avdragsbegränsningen, alltså ifrågasättandet av att underskott i en kommun inte får kvittas mot överskott i en annan kommun?

Det förefaller tyvärr som om man från den nuvarande regeringens sida tycker sig ha löst problemet med "otillbörliga" avdrag genom begränsningen av underskottsavdragens värde för dem vilkas inkomster ligger över den s. k. brytpunkten.

Från moderat håll, herr talman, delar vi på intet sätt den uppfattningen. Inkomster kommer alltså, även sedan reformen har genomförts, att beskattas med ända upp till 80 %, medan värdet av ett underskottsavdrag normalt begränsas till högst 50 %. Alla underskottsavdrag för den som har en sammanräknad inkomst över den s. k. brytpunkten betraktas tydligen som otillbörliga, vare sig de är legitima och vällovliga eller inte. Alla underskott under brytpunkten uppfattas däremot som tillbörliga, helt oavsett vad de beror på.

Denna blint slående avdragsbegränsning drabbar inte bara småhusboende och risktagande utan bryter också sönder symmetrin i skattesystemet med ytterligare drivkrafter till skattefusk som tyvärr ofrånkomlig konsekvens. Kravet på likformighet raseras. Om någon som har 75 % i marginalskatt får ett underskott i en förvärvskälla på t. ex. 5 000 kr. måste han skaffa sig ett ytterligare överskott på dubbelt så mycket eller 10 000 kr. i en annan förvärvskälla för att kompensera underskottet. Har han underskott i en villa kan han kvitta det mot överskott av kapital. Har han däremot inte något kapital och därför inte heller några kapitalinkomster, måste han i stället skaffa sig en dubbelt så stor ytterligare inkomst av t. ex. tjänst för att kompensera underskottet, om han alltså har 75 % marginalskatt. Man

kommer tyvärr att tänka på att den som har skall varda givet, den som intet har drabbas hårdast.

Ett typiskt exempel på detta är att flerbarnsfamiljer, som mer än andra hushåll är hänvisade till att leva på en enda inkomst och som mer än andra hushåll bor i högt belånade småhus, kommer att drabbas så fort den enda inkomsten överstiger brytpunkten, dvs. i år 116 000 kr. Andra familjer kan däremot ha inkomster på ända upp till 230 000 kr., om inkomsten är jämnt fördelad mellan makarna, utan att över huvud taget drabbas av avdragsbegränsningar.

Denna begränsning av underskottsavdragen går också stick i stäv med strävandena att förenkla taxeringsarbetet och att över huvud taget försöka göra skattesystemet enkelt och begripligt för den enskilde. Allt detta, både rättviseskäl, behov av att inte motverka nya verksamheter och skatteflyktsarbetet, talar således mot den form av avdragsbegränsning som har införts detta år.

Får jag därför än en gång, herr talman, upprepa mina frågor:

1. Hur går det med det uppdrag som gavs av en enhällig riksdag, nämligen att föreslå åtgärder mot just otillbörliga underskottsavdrag? Kommer någon annan utredning att klart åläggas att fullföra det arbetet? De uppdrag som bostads- och företagsskattekommittén har fått täcker bara en mindre del av denna ursprungliga huvuduppgift.

2. Tycker finansministern att den nuvarande begränsningen av underskottsavdragen för alla dem som ligger över brytpunkten men inte för dem som ligger under innebär en försvarbar uppdelning mellan vad som kan betraktas som tillbörliga resp. otillbörliga underskottsavdrag?

3. Kommer någon annan utredning att få i uppdrag att – som det rubricerades i tilläggsdirektiven från i maj förra året – ”studera vad ett slopande, helt eller delvis, av den kommunala avdragsbegränsningen skulle betyda och att framlägga de förslag som kommittén finner motiverade”?

Anf. 3 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Det Ingegerd Troedsson framför allt ägnade sig åt i sitt inlägg var att fortsätta angreppen på den skattereform som riksdagen i fjol beslutade om. Jag kan inte förstå att det är möjligt att läsa in i direktiven till KUSK att dess uppgift var att ompröva grunderna för skattereformen. Det är de grunderna som Ingegerd Troedsson ifrågasätter.

Vilka uppdrag skulle då den här kommittén om underskottsavdrag fullgöra enligt tilläggsdirektiven? I första hand gällde det de problem som uppstår på grund av skattelagstiftningens nuvarande indelning i förvärvskällor. Indelningen kan förvisso behöva ses över, inte bara mot bakgrund av skattereformen utan också mot bakgrund av hur vi har indelat de skattskyldigas inkomster i förvärvskällor och av hur vi har definierat dessa förvärvskällor. Givetvis ökar behovet av en sådan genomgång av att det uppstår olika effekter, beroende på om avdragen uppstår i samma förvärvskälla eller i en annan förvärvskälla än den där möjligheter att utnyttja avdragen, sett ur inkomstsynpunkt, finns. Hit hör givetvis också fördelningen av räntor mellan

Måndagen den
14 mars 1983

*Om åtgärder mot
otillbörligt utnytt-
jande av under-
skottsavdrag*

olika förvärvskällor och de möjligheter som finns att kvitta avdrag mot inkomster. Det här är ett problem som i första hand berör rörelseidkare, även om det också kan dyka upp i andra sammanhang.

Företagsskattekommittén har som sin huvuduppgift att försöka finna former för företagsbeskattningen som både underlättar att etablera och driva företag och skapar största möjliga klarhet och rättvisa i beskattningen. Därför kan jag inte se annat än att det här uppdraget utomordentligt väl överensstämmer med den allmänna inriktningen i företagsskattekommitténs arbete. Det gäller också den andra delen av tilläggsdirektiven till KUSK, där det redogörs för hur man skall se över bestämmelserna om undantag beträffande kvittningsförbud och frågan om huruvida flera sådana undantag är motiverade. Det gäller också i hög grad förlustutjämningsreglerna. Att se över dessa var det tredje uppdraget till KUSK. Därför är mitt svar att alla dessa arbetsuppgifter på ett mycket klart och enkelt sätt faller in under företagsskattekommitténs arbete. Jag menar att vi i allt väsentligt fullgör riksdagens uppdrag genom att utföra arbetet på det sätt som jag har beskrivit.

Anf. 4 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Finansministern väljer att svara på något annat än på mina frågor. Jag har klart visat att KUSK tillkom på begäran av en enhällig riksdag, i avsikt att föreslå åtgärder mot som det hette otillbörliga underskottsavdrag. Kommitténs uppgift var alltså inte att ompröva den underbara nattens skatteomläggning, den hade ännu inte inträffat, inte heller att ompröva begreppet förvärvskälla. Det är saker som har blivit aktuella i och med skatteöverenskommelsen mellan socialdemokraterna, centern och folkpartiet. Kommitténs uppgift var alltså att studera otillbörliga underskottsavdrag och vad man kunde göra för att komma till rätta med dem.

Jag har inte av finansministerns svar kunnat se att något av de uppdrag som företagsskattekommittén har fått och kommer att få innebär en effektivering av riksdagens uppdrag i vad gäller otillbörliga underskottsavdrag.

Jag ställde några frågor, och jag har som sagt inte fått svar på dem. Jag frågade om finansministern betraktade den uppdelning mellan underskottsavdrag som gäller personer som ligger över brytpunkten eller under brytpunkten som rättvis och tillbörlig – alltså att alla som ligger över brytpunkten, oavsett försörjningsbörd och oavsett vad underskotten beror på, skulle få vidkännas begränsningar i underskottsavdragets värde, däremot inte de som ligger under brytpunkten. Jag hoppas verkligen att finansministern kommer att säga att detta inte är en riktig uppdelning av underskottsavdragen, att det inte är ett effektiverande av uppdraget att utreda vilka avdrag som kan betraktas som tillbörliga resp. otillbörliga.

Det viktiga när man formar ett skattesystem är att man arbetar med människorna och inte mot dem. Naturligtvis måste det vara en huvuduppgift för dem som utformar ett skattesystem att se till att drivkrafterna bakom skatteflykt och skatteundandragande försvagas och blir så små som möjligt. Men ju mer man krånglar till det hela – och det är vad man är i färd med att

göra – desto mer ogenomträngligt blir hela skattesystemet för den enskilde. Däremot får den som är väl insatt i skattesystemet desto större möjligheter att anpassa sig till skattesystemets utformning.

För det första måste naturligtvis det väsentliga vara att komma till rätta med det hårda skattetryck som vi har, men jag är medveten om att det är en uppgift på sikt.

För det andra måste man utforma skattesystemet så att det så långt möjligt blir självkontrollerande. Moms, avdragsrätt för reparationer, som nu skall studeras, är exempel på detta.

För det tredje måste man inrikta sig på en mer proportionell beskattning. Det uppdrag som bostadskommittén nu har fått, att utreda fördelningen av räntorna mellan makar, är ju en följd av att skattesystemet är så progressivt i låga och vanliga inkomstlagen att det kan löna sig utomordentligt bra att göra en sådan uppdelning av inkomster och utgifter mellan makarna att skatten blir så låg som möjligt. Kunde vi få en mer proportionell beskattning, skulle det problemet vara ur världen. Det kan också förtjäna att nämnas att om vi hade en helt proportionell beskattning, skulle den statliga skattesatsen kunna vara så låg som 9 %. Om man kombinerade detta med t. ex. visst hänsynstagande till barnfamiljernas lägre skattekraft, skulle man få bort en hel del av de behovsprövade bidrag som finns.

För det fjärde är det viktigt att man också ser över den kommunala underskottsavdragsbegränsningen, som i dag slår mycket orättfärdigt. Den leder, som finansministern väl vet, också till att man på olika sätt försöker kringgå skattesystemet.

Slutligen, för det femte, måste naturligtvis skattelagstiftningens syfte i en rättsstat vara att med bibehållet rättsskydd för de hederliga medborgarna kunna göra sak mot de ohederliga. Av den anledningen är det enligt vår mening angeläget att man fortsätter arbetet med att kartlägga om det förekommer avdrag, och i så fall i vilka sammanhang, som kan betraktas som otillbörliga och att man vidtar åtgärder direkt riktade mot dem. I avvaktan på det arbetet hör enligt vår uppfattning den blint slående avdragsbegränsningen för personer med inkomster ovanför brytpunkten upphävas.

Anf. 5 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Ingegerd Troedsson kan inte vara omedveten om det historiska förloppet i detta sammanhang. När KUSK tillsattes skedde detta för att man över huvud taget skulle se över reglerna för och rätten till underskottsavdrag samt föreslå lämpliga begränsningar. Däri ingick också begreppet otillbörligt utnyttjande av underskottsavdrag. Men som den föregående borgerliga regeringen konstaterade har skattereformen i olika hänseenden väsentligt ändrat förutsättningarna för detta utredningsuppdrag. Man kunde konstatera att de problem som man avsåg att försöka lösa genom utredningsarbetet i denna kommitté hade minskat och delvis ändrat innebörd genom skattereformen. Att sedan Ingegerd Troedsson och moderaterna inte accepterar någon som helst begränsning av avdragsrätten är faktiskt en annan sak. Att vi fortsätter med att bearbeta de problem som alltid har

Nr 96

Måndagen den
14 mars 1983

*Om åtgärder mot
otillbörligt utnytt-
jande av under-
skottsavdrag*

Måndagen den
14 mars 1983

*Om åtgärder mot
otillbörligt utnytt-
jande av under-
skottsavdrag*

förelegat och naturligtvis – det har alla som medverkat till reformen erkänt – accentuerats genom avdragsbegränsningen när det gäller indelningen i förvärvskällor finner jag helt följdriktigt.

Men vad skulle då återstå i form av otillbörligt utnyttjande av underskottsavdrag, som var förtjänt av fortsatt utredning? För att göra klart vad det är fråga om skall jag ta ett exempel på sådant som har diskuterats i detta sammanhang, nämligen huru man skall behandla fallet med hästar som ingår i trav- eller galoppstall och hur man skall bedöma förlustavdrag som görs i sådana sammanhang. Då är det bara att konstatera att i företagsskattekommitténs arbete ingår att försöka lösa de problem som vi haft i många år, nämligen vad är rörelse och vad är hobby när det gäller innehav av tävlingshästar, alltså trav- och galopphästar. Jag tycker inte att det är så märkvärdigt att kommittén tar hand om den frågan, eftersom den faktiskt ingår i dess uppdrag.

När det gäller det så att säga ctiska spörsmål som Ingegerd Troedsson tar upp är det väl alldeles klart att vi aldrig har hävdat att det är något otillbörligt utnyttjande av underskottsavdrag som skett enligt den tidigare lagstiftningen när man obegränsat kunde kvitta underskott i en förvärvskälla mot överskott i en annan. Det har aldrig kallats för otillbörligt utnyttjande av underskottsavdrag – i varje fall inte av mig. Därför kan jag inte se annat än att frågan i det avseendet är besvarad.

Anf. 6 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Det är inte korrekt som finansministern säger, att vi inte skulle acceptera någon form av avdragsbegränsning. Vi var tvärtom i 1970 års skatteutredning, såvitt jag kommer ihåg, helt eniga med de andra om att man borde utreda frågan om otillbörliga underskottsavdrag. Vi var också helt eniga i skatteutskottet, och jag har t. o. m. här i kammaren haft glädjen att få företräda utskottet i den frågan och tala om hur viktigt det är att komma till rätta med otillbörliga underskottsavdrag. Men våra krav på en sådan begränsning är att skattesystemet alltjämt skall bibehålla symmetrin och likformigheten. Vårt krav är också att den enskilde skall kunna få en klar överblick av hur det slår.

Vi har varit beredda att utreda olika former av avdragsbegränsning, t. ex. när det gäller räntorna, men då måste även ränteinkomsterna behandlas på liknande sätt, så att symmetrin i skattesystemet bibehålls.

Nu säger finansministern att företagsskattekommittén skall få i uppdrag att titta vidare på skillnaden mellan rörelse och hobby. Det är bra att man får en ökad klarhet i det avseendet – det var ju också ett av våra uppdrag.

Men, herr talman, finansministern, som är en klok man, kan väl ändå inte vara nöjd med den form av avdragsbegränsning som vi nu har fått och som innebär att alla avdrag – hur vällovlige de än må vara – över brytpunkten skall begränsas; de anses tydligen inte som tillbörliga. Däremot skall alla avdrag under brytpunkten tydligen betraktas som helt legitima. Finansministern kan väl ändå inte påstå att han är nöjd med den gränsdragningen.

Sedan fick jag inte heller något svar på om någon annan utredning skall få

uppdraget i tilläggsdirektiven, dvs. att "studera vad ett slopande, helt eller delvis, av den kommunala avdragsbegränsningen skulle betyda och framlägga de förslag som kommittén finner motiverade". Det är också viktigt att man tittar över detta, om man skall få en rättvis och likformig skattepolitik i vårt land. Jag tror att det är utomordentligt viktigt att skattebetalarna känner att skattelagstiftningen klart syftar till rättvisa, likformighet och skatt efter bärkraft. Då blir det ett större tryck på att lojalt följa skattereglerna, än om man upplever skattesystemet som i grunden orättvist. Jag tror inte att man skall underskatta psykologin i detta.

Nr 96

Måndagen den
14 mars 1983

*Om åtgärder mot
otillbörligt utnytt-
jande av under-
skottsavdrag*

Anf. 7 Finansminister **KJELL-OLOF FELDT**:

Herr talman! Låt mig bara klargöra en sak. Skälet till att det skattemässiga värdet av avdrag för inkomsttagare ovanför den s. k. brytpunkten begränsas och inte fullt ut motsvarar den marginals katt som gäller i de inkomstlägena har aldrig varit att underskottsavdragen betraktats som otillbörliga. Jag förstår inte varifrån Ingegerd Troedsson har fått den benämningen. Har den använts av något av de tre partier som var med om att genomföra denna skattereform? Fru Troedsson borde veta att anledningen till omläggningen var att vi ur fördelningspolitisk synpunkt ville möjliggöra en väsentlig sänkning när det gäller marginals katten och progressiviteten i det svenska skattesystemet.

Jag vill tillägga att jag inte för ett ögonblick tror att överskådligheten och enkelheten i vårt skattesystem skulle ha blivit större om man från fall till fall hade benämnt underskottsavdraget som otillbörligt eller tillbörligt. Inga som helst moraliska bedömningar har förelegat när det gäller den reform som genomförts i detta avseende, utan syftet var att fördelningspolitiskt nå ett samlat resultat som en folkmajoritet kunde acceptera. Att sedan moderaterna driver en helt annan skattepolitik och vill sänka marginals katterna, utan att ta några fördelningspolitiska hänsyn, och för ett allmänt tal om att man vill komma åt de otillbörliga underskottsavdragen, utan att egentligen ge vare sig oss andra eller skattebetalarna någon inblick i vad de menar med denna otillbörlighet, är såvitt jag förstår en helt annan sak.

Jag utgår från att Ingegerd Troedsson och andra med alla tänkbara eller otänkbara metoder kommer att fullfölja den påbörjade kampanjen. Men använd då inte sådana argument som motståndarna själva över huvud taget icke har åberopat!

Till slut, herr talman! Också när det gäller underskottsavdragen i samband med den kommunala beskattningen finns det former för hur den frågan kan beaktas i det fortsatta utredningsarbetet. Vi kommer således att se över även den frågan.

Anf. 8 Förste vice talman **INGEGERD TROEDSSON (m)**:

Herr talman! Så fick jag då ett svar på den sista frågan. Men det var ett mycket kryptiskt svar. Man skulle försöka finna former för det fortsatta utredningsarbetet. Jag vore naturligtvis tacksam om finansministern ville gå

*Om åtgärder mot
otillbörligt utnytt-
jande av under-
skottsavdrag*

upp i ytterligare en replik och om han då ville ange i vilket sammanhang man tänker sig att titta på detta.

Vidare vill jag tacka för finansministerns svar, att avsikten med avdragsbegränsningen för alla personer med inkomster över den s. k. brytpunkten inte var att skilja ut otillbörliga avdrag från tillbörliga. Men det innebär i sin tur att en stor del av det uppdrag kvarstår som en enhällig riksdag beslutat om. Det gäller alltså att försöka utreda frågan om otillbörliga underskottsavdrag och hur man skall komma till rätta med dessa.

Dessutom fick vi, herr talman, klart besked om att det var fördelningspolitiska synpunkter som låg bakom avdragsbegränsningen. Då tycker jag att det finns så mycket bättre skäl att göra en verkligt genomgripande översyn av hela frågan om avdragsbegränsningen. I mitt första inlägg anförde jag en rad exempel. Jag visade på hur flerbarnsfamiljer, som mer än andra är hänvisade till att leva på en enda inkomst och som i större utsträckning än andra bor i småhus, drabbas så fort de når över brytpunkten. Detta gäller även om de inte ens uppnått existensminimum. Finansministern vet säkert att en fyrbarnsfamilj, för att uppnå existensminimum, måste ha minst 150 000 kr. Men de skall alltså drabbas av avdragsbegränsningen, av fördelningspolitiska skäl. Däremot drabbas inte de som har två inkomster uppgående till betydligt högre belopp.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag fråga: Borde det inte finnas ännu större anledning att just av fördelningspolitiska skäl se över hela frågan om den här blint slående avdragsbegränsningen?

Anf. 9 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Det Ingegerd Troedsson nu talar om har egentligen ett annat ursprung än avdragsbegränsningen. Det hon talar om är, på nytt, moderaternas motvilja mot en progressiv inkomstbeskattning. Jag spårar också ett återfall i det tänkande som man då och då från moderat sida för fram, nämligen att vi skall återgå till någon typ av sambeskattnings eller ha en tudelning i beskattningen. Det är där grundproblemet ligger när man jämför ensamförsörjare med andra – det är definitivt inte avdragsbegränsningen.

Att med hänvisning till flerbarnsfamiljernas ekonomiska situation nu på nytt göra om hela skattesystemet – om det är vad fru Troedsson önskar – ter sig för mig ganska orimligt. Och det måste också för flertalet av de skattebetalare som nu har ställt in sig på en sänkning av marginalskatterna och vissa ändringar i avdragsreglerna te sig ännu orimligare.

Om man skall lösa de ekonomiska problemen för flerbarnsfamiljerna – oavsett om de bor i småhus, hyreslägenheter eller bostadsrätter – anser jag att det är andra metoder som får övervägas. Jag vill hänvisa till den bostadspolitiska utredningen, som har som en av sina viktigare punkter att undersöka hur man skall kunna skapa rättvisa mellan olika boendeformer och även olika familjetyper.

Anf. 10 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag diskuterar mycket gärna familjebeskattningen, även om min interpellation inte gällde den. Men jag kan försäkra finansministern att vår motvilja mot utformningen av den nuvarande skatteskalan ligger just i att den hårdast drabbar dem som har lägst skattekraft. Ju jämnare inkomsten kan fördelas mellan makar, desto lägre blir nämligen skatten, och ju ojämnare den fördelas, desto högre blir skattetrycket. Högst slår skattetrycket mot dem som av olika skäl har bara en inkomst.

Detta innebär ett problem av fördelningspolitiska skäl. De som bor på orter där kanske bara en kan förvärvsarbeta, de som har många barn och de som har små barn, de är i större utsträckning just hänvisade till att leva på en enda inkomst. Men de beskattas alltså förhållandevis hårdast.

Jag kan också lugna finansministern med att säga att vår strävan inte är att återinföra sambeskattningen. Men skall man kunna förena två strävanden – en bevarad i stort sett individuell beskattning med en fördelningspolitisk rättvisa – då finns det, såvitt vi kan se, ingen annan väg än att försöka göra skatten mer proportionell. Det kostar nämligen väldigt mycket att ha denna mycket låga skatt i botten. Vid en mer proportionell skatt får man kompensera dem som har låg skattekraft, t. ex. genom att för familjer med barn undanta en viss del av inkomsten från beskattning, samt genom att medge avdragsrätt för nödvändiga och styrkta barnomsorgskostnader.

Nog finns det all anledning att se över skatteskalans utformning just av fördelningspolitiska skäl.

Jag vill uppmana finansministern att se över också avdragsbegränsningen, just av fördelningspolitiska skäl. Jag nämnde flerbarnsfamiljernas situation. Och jag kan omigen upprepa exemplet med den som har kapital och den som inte har kapital. Den som har kapital och har underskott i ett småhus kan kvitta, medan den som inte har kapital och har en marginals katt på t. ex. 75 % måste ha ett dubbelt så stort överskott någon annanstans för att täcka underskottet.

Jag vill sluta med en vädjan till finansministern: Om socialdemokraterna menar allvar med att verkligen försöka fördela skattebördorna fördelningspolitiskt rättfärdigt, då finns det all anledning att se över inte bara inkomstskatteskalans utformning utan också denna avdragsbegränsning.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1982/83:75 om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

Anf. 11 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Maj Kempe har frågat mig om hur regeringen ser på kvinnornas situation på arbetsmarknaden och vilka åtgärder som planeras från regeringens sida för att motverka en ökad arbetslöshet för kvinnor.

Låt mig först slå fast att kvinnors förvärvsarbete är en förutsättning för

Måndagen den
14 mars 1983

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

jämställdhet, eftersom det ger ekonomiskt oberoende. Och kvinnors rätt till arbete ser vi i dag som lika självklar som mäns. Under de senaste åren har sysselsättningen ökat mer bland kvinnor än bland män, men fortfarande är 300 000 färre kvinnor än män sysselsatta. Kvinnornas inträde på arbetsmarknaden har sammanfallit med den offentliga sektorns expansion. Vad gäller arbetslösheten visar AKU-siffrorna nästan genomgående att den relativa arbetslösheten är högre bland kvinnorna än bland männen. Dessutom vet vi att den dolda arbetslösheten är högre bland kvinnor. Många bryr sig helt enkelt inte om att söka arbete, därför att de tror att de ändå inte har någon chans att få ett jobb. Det är därför mycket angeläget att kvinnornas situation på arbetsmarknaden förbättras.

Unga kvinnor i åldern 18–20 år är den värst utsatta gruppen på arbetsmarknaden i dag. Därför är den prioriterad när det gäller tilldelningen av beredskapsarbeten.

En stor del av de sysselsatta kvinnorna finns inom den offentliga sektorn i traditionella kvinnoyrken, vilket kan sägas ha bidragit till att förstärka den könsuppdelade arbetsmarknaden. Här finns också många deltidarbetande kvinnor. Dämpningen av ökningstakten inom den offentliga sektorn gör att kvinnor måste bredda sitt yrkesval. Skolan har här ett viktigt ansvar. Arbetsmarknadsutbildningen är en stor möjlighet för kvinnorna när det gäller att välja otraditionellt. Det handlar ofta om attityder hos såväl kvinnorna själva som hos arbetsgivare. Vi måste alla bekämpa sådana attityder som i detta avseende bevarar det gamla könsrollstänkandet.

Vi står inför stora förändringar på arbetsmarknaden. Datoriseringen påverkar många kvinnojobb. Arbetsmarknadsstyrelsen kommer att bevaka och uppmärksamma detta i sitt platsförmedlingsarbete.

För att främja kvinnornas sysselsättning inom industrin finns som villkor för lokaliseringstöd att minst 40 % av det antal arbetsplatser som tillkommer i företaget skall förbehållas vartdera könet. Detta är särskilt betydelsefullt för kvinnor i glesbygd.

För att bevaka och öka förutsättningarna för jämställdheten i samhället har regeringen inrättat ett särskilt jämställdhetssekretariat inom arbetsmarknadsdepartementet. Sekretariatet har en viktig uppgift i att undanröja de hinder som i olika avseenden kan diskriminera endera könet på arbetsmarknaden. Dessutom finns en jämställdhetsberedning som aktivt tar upp jämställdhetsfrågorna i allt regeringsarbete. Jämställdhetsrådet har också inrättats som ett samrådsorgan knutet till departementet med företrädare för bl. a. riksdagspartierna, kvinnoorganisationer och arbetsmarknadens parter. Vidare finns delegationen för jämställdhetsforskning.

Slutligen vill jag framhäva att det är viktigt att de framsteg som gjorts på jämställdhetsområdet fortsätter. Kvinnornas rätt till arbete får självklart inte behandlas som mindre viktigt än männens.

Anf. 12 MAJ KEMPE (vpk):

Herr talman! Jag vill först tacka arbetsmarknadsministern för hennes svar.

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

Skälet till min fråga är den svåra situation som vår nuvarande arbetsmarknadssituation ger upphov till för kvinnornas del. Arbetsmarknadsministern konstaterade helt riktigt i sitt anförande att kvinnors förvärvsarbete är en förutsättning för jämställdhet, eftersom det ger ekonomiskt oberoende. Ja visst, det är precis på det sättet, och detta faktum tycker jag måste vara utgångspunkten för all diskussion om kvinnorna och deras roll och plats på vår arbetsmarknad. Just det faktum att kvinnors förvärvsarbete är en förutsättning för jämställdhet gör att man från regeringens sida måste ta sitt ansvar för jämställdheten även i svåra tider. Det är också ett faktum som gör att man ser med oro på den fortsatta utvecklingen i vad det gäller jämställdhetsfrågor, och det måste man göra när all tillgänglig statistik som vi nu har talar sitt tydliga språk om hur arbetslösheten fortsätter att stiga och att kvinnorna utgör över hälften av det totala antalet arbetslösa.

Arbetsmarknadsministern ger i sitt anförande en rad exempel på åtgärder som vidtagits till skydd för kvinnorna på arbetsmarknaden. Det är gott och väl, det är bra åtgärder som säkert gör nytta. Men ändå visar verkligheten att dessa åtgärder förmodligen är otillräckliga.

Ett exempel från vår verklighet är att Kommunalarbetareförbundet nyligen redovisade kraftigt ökade arbetslöshetssiffror, och här är det i allra högsta grad kvinnor det handlar om. Av förbundets medlemmar var i februari 23 747 arbetslösa. Det innebär en ökning med över 4 000 sedan förra året. Av dessa 23 747 arbetslösa är nära 21 000 kvinnor. Det är siffror som förskräcker. Detta är kvinnor som företrädesvis har arbetat som sjukvårdsbiträden, barnskötare, hemsamariter, köksbiträden och dagbarnvårdare.

De här siffrorna säger oss två saker: dels ger de besked om att den sociala nedrustningen fortsätter, trots regeringsskiftet i höstas, vilket är beklagligt att behöva konstatera, dels ger de besked om vad den förda politiken leder till för kvinnornas del. Därför beklagar jag att arbetsmarknadsministern i sitt anförande här i dag – något oklart – talar om en dämpning av ökningstakten inom den offentliga sektorn.

Jag vill gärna ta tillfället i akt och fråga om man skall förstå det på ett sådant sätt att den här dämpningen skall fortsätta under den nuvarande socialdemokratiska regeringen. Faktum är att frågan om hur mycket kommuner och landsting skall få expandera, alternativt dra ner på sin verksamhet, i högsta grad är en kvinnofråga. Det är ju här, precis som arbetsmarknadsministern sade i sitt anförande, inom den offentliga sektorn, som det stora flertalet kvinnor arbetar. Mer än några andra är dessutom kvinnorna direkt beroende av den sociala service som samhället kan erbjuda.

Rustas den kommunala barnomsorgen ner, dras vårdplatser in, ja, då blir det ändå kvinnorna som får bära konsekvenserna, men nu i form av oavlönat vårdarbete. En sådan utveckling är ju direkt förödande för alla jämlikhetssträvanden. Här handlar det om att regeringen skall stå för jämställdhetspolitiken även i svåra tider. Dämpningar av ökningstakten inom den offentliga sektorn innebär bara att fler kvinnor kommer att tvingas ut i arbetslöshet.

Det är klart att man kan säga att det är bra att bredda yrkesvalet för

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

kvinnorna och att vi får ut kvinnor i många fler yrken. Men jag vet inte om tiderna är sådana just nu att man kan tänka sig att möjligheterna är så stora för detta. Det är kanske tvärtom så att det är oerhört svårt att i dag tänka sig att få in kvinnorna på manligt dominerade yrkesområden.

Arbetsmarknadsministern nämner också i sitt anförande de villkor som är knutna till lokaliseringstödet inom industrin och som är till för att främja kvinnors sysselsättning. De är bra. Och de har säkert sin betydelse, särskilt för kvinnor i glesbygd. Men då funderar man samtidigt över en mängd saker. Om man nu ger pengar till ett lokaliseringstöd drar man samtidigt bort arbeten för kvinnor inom tekoindustrin. Tekoindustrin har tillåtits minska år från år. I Sjuhäradsbygden får kvinnor nu slåss och strida för att behålla sina arbeten. Den tekoproposition som den socialdemokratiska regeringen framlagt innebär ingen förnyelse av tekoindustrin – den innebär en återgång till den gamla politiken. Det innebär att det totala stödet minskar, och i förlängningen blir det en fortsatt utslagning. Äldrestödet minskar, vilket innebär att man forcerar avgången. Människor – i det här fallet kvinnor, för det är ju i stort sett kvinnor det handlar om – tvingas ut ur produktionen. Någon ny målsättning för tekopolitiken finns inte i propositionen. Det står i bjärt kontrast till vad som sades från socialdemokratisk sida före valet.

Från samhällsekonomisk synpunkt anser vi inom vpk att en satsning på tekoindustrin är vettig. Tekojobben kostar litet och ger mycket. Redan i dag skulle landets 30 000 beklädnadsarbetare kunna producera större delen av de kläder, skor och textilier som behövs för att försörja landets befolkning. Med en ytterligare ökning av självförsörjningsgraden skulle tusentals nya jobb skapas. I stället har vi en importandel – den är förmodligen en av de största i världen – på över 80 % på tekoområdet. En fortsatt satsning på den offentliga sektorn och en utveckling av den svenska tekoindustrin skulle vara två inte oviktiga saker för att utveckla antalet arbetstillfällen för kvinnors del.

Anf. 13 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Vi måste ha klart för oss att det kommer att dröja innan de djupgående skadorna i den svenska ekonomin reparerats, då nedgången av produktion och sysselsättning i näringslivet under de borgerliga regeringsåren har varit stark och det tar tid innan utvecklingen kan vändas.

Utvecklingen utomlands ger oss heller ingen hjälp.

Rätten till arbete och rätten till trygg standard måste sättas före anspråk på allmänt höjd levnadsstandard. Sådana anspråk kan tillgodoses först när vi genom vårt arbete och vår produktion förmår försörja oss själva.

Att finnas med i en arbetsgemenskap och försörja sig själv är grundläggande för kvinnors jämställdhet. Därför måste vi slå vakt om kvinnornas rätt till arbete, inte minst nu när det är kärva tider. Om kvinnorna tvingas dra sig tillbaka från arbetsmarknaden innebär detta flera steg bakåt i jämställdhetsarbetet.

Arbetsmarknadsministern tar i interpellationssvaret upp den offentliga sektorn och dess dämpade ökningstakt. Det drabbar kvinnorna dubbelt. Det

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

är inte bara antalet sysselsättningstillfällen för kvinnor som minskar utan även den service som är nödvändig för dem för att kunna ta ett förvärsarbete. I första hand tänker jag då på barnomsorgen.

Två tredjedelar av alla offentligtanställda är kvinnor, och nedskärningar gör att uppgifter som av tradition utförts av kvinnor riskerar att återföras till hemmen.

Inom den offentliga sektorn bör och kan sysselsättningen öka i framtiden, anser jag. Den solidariska lönepolitiken, som LO-grupperna har drivit och som socialdemokratin alltid har värnat om, anser jag vara den viktigaste jämställdhetsreformen i modern tid. Genom den kunde de lägst avlönade successivt förbättra sina löner. De lägst avlönade har alltid varit kvinnorna.

Vi vet att trots den solidariska lönepolitiken är det fortfarande betydande skillnader mellan kvinno- och manslöner. Vi hälsar därför LO:s fasthet i avtalsrörelsen för att värna löneutvecklingsgarantin med stor tillfredsställelse. Med hjälp av detta hoppas vi att klyftorna mellan kvinnors och mäns löner snabbt kan elimineras.

Kvinnors självklara rätt till arbete måste kompletteras med kravet på ekonomisk självständighet och egen försörjningsmöjlighet. Det är först då vi kan tala om jämställdhet på arbetsmarknaden.

Krisen i dag påminner mycket om krisen på 1930-talet. Det är en kuslig likhet – man ser nativiteten sjunka och anta samma oroande siffror som Alva och Gunnar Myrdal angrep i sin trettiotalsbok *Kris i befolkningsfrågan*: Då som nu kommer kvinnors rädsla för att föda barn till en värld som hotas av krig, ett samhälle som präglas av arbetslöshet, att ta sig uttryck i att de föder inga eller färre barn. Då som nu tenderar krisen att leda till en ökad passivitet, inte minst bland kvinnorna. Det är en farlig utveckling, som måste angripas med alla medel.

Det är inte genom att avstå från sitt eget arbete som man skapar nya jobb. Det är inte genom att återvända till spisen som kvinnor bidrar till att klara ekonomin. För det behövs helt andra saker.

För att ta landet ur den kris som det efter sex års borgerligt styre befinner sig i är det nödvändigt att vi alla – kvinnor som män – är aktiva och kräver vår rätt till arbete. Det krävs att vi inte tiger tyst, utan aktivt verkar för att minska arbetslösheten och värnar om den fulla sysselsättningen.

När det gäller kvinnornas snäva yrkesval håller jag med arbetsmarknadsministern om att det är ett stort problem. Det är nödvändigt att vi får en ändring på detta, för att kvinnorna skall kunna behålla sin position på arbetsmarknaden och för att motverka en politik som låser fast kvinnor och män i traditionella roller.

För alla kvinnor som varit borta från arbetsmarknaden på grund av barnomsorg och hemarbete har arbetsförmedlingen och dess möjligheter till åtgärder av olika slag stor betydelse. För kvinnor som saknar arbetslivserfarenhet, och kanske också yrkesutbildning, krävs särskilda ansträngningar från arbetsförmedlingens sida.

Ett förmedlingsarbete som utgår från den sökandes förmåga i stället för

Måndagen den
14 mars 1983

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

kön och som är inriktat på att påverka såväl arbetsgivarna som kvinnorna själva till icke-traditionella yrkesval bör ha stora möjligheter att åstadkomma förändringar.

Det nyligen inrättade jämställdhetssekretariatet inom arbetsmarknadsdepartementet anser jag vara ett steg i rätt riktning, likaså regeringens beslut i december att inrätta en delegation för jämställdhetsforskning.

Något om utbildningen: Arbetsmarknadsutbildningens betydelse som arbetsmarknadspolitiskt instrument innebär att den ökar den enskildes möjligheter till arbete efter genomgången yrkesutbildning. Den har också en väsentlig roll i den pågående strukturomvandlingen genom att underlätta den yrkesmässiga rörligheten på arbetsmarknaden. Regeringens beslut i oktober 1982 att låta AMS utöka sin planeringsram till totalt 125 000 personer bör komma många kvinnor till del – men frågan är om inte denna siffra borde dubbleras under 1983/84.

Min fråga till arbetsmarknadsministern lyder: På vilket sätt verkar regeringen för att aktivera kvinnorna i kampen mot arbetslöshet och få dem att själva hjälpa till att hitta nya möjligheter till ökad sysselsättning?

Anf. 14 GERD ENGMAN (s):

Herr talman! Jag vill instämma i föregående talares oro över arbetsmarknadsläget för kvinnorna. I en tid av ekonomisk kris är det lätt så att det blir kvinnorna som blir de stora förlorarna. Vår ekonomiska situation, ett resultat av sex års borgerligt styre, gör inte arbetsmarknadssituationen lättare för kvinnorna.

Alarmerande rapporter strömmar in, att kommuner och landsting tvingas avskeda tim- och deltidsanställd personal. Även här är det kvinnorna som drabbas. Därför är det glädjande att regeringen nu aviserat ett förslag som innebär att beredskapsjobb omvandlas till fasta tjänster i barn- och äldreomsorgen.

Men det är inte bara inom vårdsektorn man har anledning att vara orolig. Inom andra sektorer, som handel och kontor och vissa delar av tillverkningsindustrin, finns också hotet mot kvinnorna.

Detta ger oss anledning att med alla krafter bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. Vi måste undersöka alla möjligheter som finns för att öppna vägarna till den s. k. manliga arbetsmarknaden. Vi måste granska hindren, både de praktiska och de ännu mera svåråtkomliga i form av attityder och snäva utbildningsval. Vi får inte stirra oss blinda på de traditionella kvinnojobben, eftersom det är de som är så sårbara. Vi skall naturligtvis slå vakt om vår gemensamma sektor, men vi måste också ha beredskap för att bryta oss in på andra områden.

I motsats till Maj Kempe tror jag att det är nu vi borde ha chansen. Just nu kommer de stora ungdomskullarna ut på arbetsmarknaden. Det gäller nu att med all kraft försöka få de unga flickorna att i sitt yrkesval gå ifrån det traditionella valet, att ge sig in på nya arbetsmarknadsfält.

Men även de vuxna kvinnorna som återvänder till arbetsmarknaden måste ges möjlighet att bryta sig in på männens arbetsmarknad.

År 1965 var var tionde verkstadsanställd en kvinna. 1980 hade det ökat till att var femte var kvinna. Denna förändring tillskrivs arbetsmarknadsutbildningen. Där fick kvinnorna möjlighet att bryta in i industrin. Det är då oroande att i tider då kvinnornas andel av arbetslösheten ökar så sjunker deras andel i arbetsmarknadsutbildningen.

Som jag sade tidigare, måste vi bryta fördomar och attityder om kvinnligt och manligt inom arbetsmarknadsområdet, men det handlar faktiskt mer om att skapa de praktiska förutsättningarna för en förändring. Vi måste undanröja alla de hinder som står i vägen. Bristen på barnomsorg är ett sådant hinder, dåliga kommunikationer ett annat. Ytterligare ett hinder är att på männens arbetsmarknad är ofta heltidsarbete ett måste, och att det förekommer massor av övertidsarbete dessutom, är vi smärtsamt påminda om i dessa dagar.

Jag litar på att arbetsmarknadsministern gör allt för att se till att det inte blir kvinnorna som blir den ekonomiska krisens stora förlorare. Jag förutsätter att det sker ett intimt samarbete mellan de olika departementen när det gäller åtgärder för att förändra yrkesvalet, men också för att undanröja alla de hinder jag nämnt tidigare.

Och jag litar på att man inom arbetsmarknadsdepartementet totalt ignorerar den motion som inkommit till årets riksdag från moderaten Allan Åkerlind, där han bl. a. säger:

”I ett ekonomiskt läge där vi måste söka alla utvägar för att spara så ter det sig som rena dårskapen att kasta ut pengar på 'jämställdhet'. Det måste vara tvärtom. I ett läge när vi alla borde kämpa för att undvika en katastrof när det gäller den statliga ekonomin så har vi inte råd att hålla oss med någon form av onödigt lyxkonsumtion till vilket 'jämställdhetsarbetet' kan räknas.”

Detta visar att attityder är svåra att förändra, det är de *verkliga* hindren vi måste åtgärda.

Mer än någonsin behöver vi ett ordentligt jämställdhetsarbete. Mer än någonsin behöver vi värna om allas rätt till arbete – och med *alla* inbegriper jag kvinnorna. Då behövs ett jämställdhetstänkande, då behövs kraftåtgärder inom arbetsmarknadspolitiken.

Anf. 15 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Får jag först säga något om Maj Kempes inlägg i frågor av vilka en del kanske inte i första hand direkt men väl indirekt – det vill jag hålla med om – berörde interpellationen.

Det är inte så, Maj Kempe, att den sociala nedrustningen fortsätter med den socialdemokratiska regeringen. Vi hade i valrörelsen fyra löften som rörde viktiga sociala frågor, bl. a. om pensionernas värdesäkring, om arbetslöshetsförsäkringen, om statsbidrag till barnomsorg. De vallöftena infriade vi i höstas. Det fjärde vallöftet gällde sjukförsäkringen – borttagandet av karensdagar – och vi infriade även detta. Jag skulle vilja påstå att dessa åtgärder visar att Maj Kempe har fel när hon påstår att den sociala nedrustningen i det här landet fortsätter.

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

Maj Kempe tog också upp frågan om tekoindustrin och dess framtida utveckling, och där kan vi konstatera att det äldrestöd som vi haft under ganska många år inom tekoindustrin från början var avsett som ett mycket temporärt stöd. Alla här i riksdagen har väl varit överens om att äldrestödet skall avlösas av ett annat stöd som innebär bättre möjligheter för tekoindustrin att utvecklas i framtiden. Jag tror inte att någon industrigren eller några människor som jobbar i en industri är betjänta av ett stöd som inte skapar framtida möjligheter för god sysselsättning, och jag anser att i längden gör inte äldrestödet det. Men vi är självfallet medvetna om att äldrestödet i dag betyder väldigt mycket för industrin, och därför är det fråga om en långsam neddragning i det förslag som vi har lagt på riksdagens bord.

Den offentliga sektorns roll för kvinnorna har ju kraftigt betonats av alla de tre kvinnor som varit uppe i debatten, och jag vill i stor utsträckning hålla med om vad ni alla har sagt. Att vi är i en situation där en dämpning av ökningstakten för sysselsättningen inom den offentliga sektorn är ofrånkomlig, tror jag också att alla de tre som här yttrat sig är medvetna om. Jag jämför då med den tidigare kraftiga ökning som vi hade på 1960-talet och 1970-talet. Det finns inte förutsättningar för oss att upprepa den – av många olika skäl. Vi kan naturligtvis inte bortse från de stora ekonomiska svårigheter som föreligger för både staten och kommunerna. Dessutom är det nu på det sättet att många av de deltidsarbetande kvinnor som finns inom den offentliga sektorn, såvitt vi kan bedöma, vill öka sitt eget arbetskraftsutbud. Av olika skäl – kanske därför att tiderna har blivit kärvare och familjens ekonomiska situation har blivit svårare – vill många av de här kvinnorna ha en längre deltid eller kanske heltid.

Jag tycker inte att vi skall förmena kvinnorna den rätten. Samtidigt är det naturligtvis också så att detta påverkar utrymmet för de nytillträdande på arbetsmarknaden som vill söka sig till den offentliga sektorn.

Jag tror att det är mycket viktigt att vi är varsamma om den offentliga sektorn – för sysselsättningens skull, såväl när det gäller kvinnorna som när det gäller männen, och därför att den offentliga sektorn i Sverige varit ett av de verksamaste medlen för oss att skapa både större jämställdhet och större jämlikhet i samhället totalt. Det är socialdemokratins mening att den offentliga sektorn även i fortsättningen måste utnyttjas på detta sätt.

Frågan om kvinnornas inträde på för dem otraditionella arbetsområden har varit uppe i diskussionen. Jag sade i mitt första inlägg att jag betraktar det som viktigt att kvinnorna breddar sitt yrkesval. Jag är glad över att både Iris Mårtensson och Gerd Engman tog upp den tanketråden så positivt.

Maj Kempes tveksamhet inför det här förstår jag inte riktigt. Jag håller med om att om vi i en lågkonjunktur, i ett besvärligt läge på arbetsmarknaden, skulle ge avkall på kravet att det måste bli en jämnare fördelning av män och kvinnor på olika yrkesområden, så vore vi ganska illa ute i jämställdhetsarbetet. Det är ju så, att det ser mycket olika ut på arbetsmarknaden i olika delar av landet och på olika orter. Jag tror att det alltid kommer att finnas vissa orter som har en ensidig sammansättning av näringslivet och arbetsmarknaden. Förutsättningen för att både män och kvinnor på sådana

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

orter skall kunna få ett arbete är att man breddar yrkesvalet.

Den andra vägen att komma ifrån detta problem, som finns i alla konjunkturer, i alla ekonomiska lägen, skulle naturligtvis vara att koncentrera arbetsmarknaderna till några få i varje region. Jag tror att ingen egentligen vill det. Vi vet vad det skulle betyda i form av långa dagliga pendlingsresor som skulle vara svåra, inte minst för kvinnorna, att klara av.

Jag tror alltså att arbetet på att bredda kvinnornas yrkesval är minst lika viktigt i de tider vi nu har som i goda ekonomiska tider, då man ropar efter arbetskraft. Jag håller helt med Gerd Engman när det gäller hennes syn på den frågan.

Någon sade – jag tror att det var Iris Mårtensson – att den solidariska lönepolitiken har betytt väldigt mycket för jämställdheten här i landet, och jag vill kraftigt stryka under det. Jag tror att den har varit ett av de viktigaste bidragen till jämställdhetssträvandena.

Flera av dem som talat i den här debatten har uttryckt en oro för att situationen nu liknar den situation som rådde i början på 1930-talet. Jag har, även om det var några år sedan, läst ganska mycket i statliga utredningar och annat material om kvinnornas situation på arbetsmarknaden på 1930-talet. Det är en ruskig läsning. Det förekom i Sverige, liksom i andra länder, en formlig klappjakt på kvinnor som var ute på arbetsmarknaden, kvinnor som dristade sig till att vilja ha ett eget arbete trots att en del av dem kanske hade en man som också jobbade. Men många av de kvinnor som var ute på arbetsmarknaden och sökte efter jobb på 1930-talet hade ju inte den här mannen i bakgrunden, och detsamma gäller de kvinnor som är ute i dag på arbetsmarknaden och söker efter jobb. Många av dem har, precis som männen, andra människor nära sig som är beroende av deras förvärvsarbete. Och de som i dagens samhälle, liksom på 1930-talet, ifrågasätter kvinnornas rätt till förvärvsarbete tycker jag åtminstone borde känna för alla de barn som skulle fara väldigt illa i en sådan situation.

För mig är det en självklar utgångspunkt – och jag tror att det är det för ganska många i dagens samhälle – att kvinnorna skall ha samma rätt som männen att förvärvsarbeta, oberoende av om de är gifta eller inte, oberoende av om de har barn eller inte.

Jag får en del brev till departementet. Somliga av dem innehåller förslag liknande dem som Allan Åkerlind för fram i sin motion – tankegångar om att jämställdheten borde man stoppa undan i någon byrålåda. Det finns de som föreslår att alla gifta kvinnor i dagens läge skall lämna arbetsmarknaden. Men glädjande nog måste jag säga att de breven är mycket, mycket få. Jag tror att kvinnorna trots allt har vunnit så pass stora insteg på den svenska arbetsmarknaden att man inte kan upprepa vad man gjorde på många håll på 1930-talet, när man faktiskt tvingade kvinnorna ut från arbetsmarknaden. Jag tror också att väldigt många män i dagens samhälle ser fördelen i detta. Men det fordras att vi fortsätter diskussionen. Det fordras aktiva åtgärder, inte minst arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten.

Måndagen den
14 mars 1983

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

Anf. 16 MAJ KEMPE (vpk):

Herr talman! Jag står inte på något sätt i motsättning till vad Iris Mårtensson och Gerd Engman sade, och jag är överens med det socialdemokratiska kvinnoförbundet när det slås för att kvinnor skall få fortsätta att ha arbete i vårt samhälle. Men jag tror att bästa garantin för att jämställdhetsarbetet skall få framgång är att vända trenden. Vi måste kunna avläsa att nu får kvinnor jobb, nu har vi inte en massa arbetslösa kvinnor, skaran av arbetslösa kvinnor växer inte längre. Detta borde vi kunna vara överens om.

Kommunalarbetareförbundet har i en utredning kommit fram till att hälften av de arbetslösa skulle kunna få jobb för de pengar som i dag betalas ut i arbetslöshetsunderstöd. Vi måste värna om att människor får riktiga jobb. Det är bra att AMS vidtar åtgärder, det är bra att det finns beredskapsarbeten – de måste finnas. Men det är bättre att människor får ett riktigt arbete.

Jag är inte på något sätt emot att förändra könsuppdelningen på arbetsmarknaden. Det är fel som det är i dag att kvinnor finns inom så få yrken i förhållande till männen. Naturligtvis måste detta ändras. Men vad jag vill ha sagt är bara: Hur är det möjligt att åstadkomma en sådan förändring när det ser ut som det gör i dag på arbetsmarknaden? Det måste vara oerhört svårt att få till stånd en ändring.

Det är inte brist på arbete som gör att kvinnor blir utan jobb inom den offentliga sektorn. Behovet av deras arbete finns, och det är ett viktigt arbete de utför. Ändå blir de arbetslösa. Jag är glad för vad arbetsmarknadsministern sade om att vi bör vara varsamma med den offentliga sektorn, och jag väntar mig nu att vi får se goda resultat.

Det var också ett fint inlägg som förre finansministern Gunnar Sträng hade i Aftonbladet den 12 mars. Han sade där att "stat, landsting och kommuner, dvs. offentlig sektor, har skyldighet se till att folk får arbete, då privat sektor ej klarar upp detta fundamentala problem". Jag hoppas att hans synpunkter har genomslag inom regeringen.

Anf. 17 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern påpekade att vissa deltidsanställda nu började få längre arbetstid. Det är positivt och pekar i rätt riktning. Det följer så mycket fint med den längre arbetstid som vi strävar efter. Det är i dag främst kvinnor som deltidsarbetar. Visserligen är det fortfarande alltför många som gör det, men bara detta att vi nu ser någon liten ljusning för kvinnorna inger förhoppningar. Jag är tacksam för att arbetsmarknadsministern tog upp det.

Anf. 18 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Arbetsmarknadsministern nämnde att man genom att uppfylla socialdemokraternas fyra vallöften hade säkrat den sociala välfärden. Samtidigt har ju emellertid den socialdemokratiska regeringen infört en momshöjning och genomfört en devalvering på 16 % som har urholkat

värdet av pensionerna och av arbetslöshetsersättningen. Och man återinför ett statsbidragssystem som missgynnar landsorten och dess kvinnor, eftersom statsbidrag inte utgår till deltidsskolan.

Den offentliga sektorn i Sverige upptar 70 % av våra samlade tillgångar. Det är världsrekord. Vi måste ha en industrisektor, en konkurrensutsatt sektor, som kan så att säga betala för den här offentliga sektorn. Den är nu så stor att vi inte har råd med den utan lånar till den. Det är detta som är orsaken till vårt budgetunderskott.

Denna utveckling har vi egentligen sett ganska länge. Den offentliga sektorn började svälla snabbt redan på 1960-talet. Den kommunalekonomiska utredningen konstaterade också att för den offentliga sektorn innebar de sociala avgifterna en stor belastning, vilket också bidragit till den snabba expansionen. När den offentliga sektorn blir så stor och dyr att vi inte har råd med den, drabbar detta naturligtvis de anställda inom den offentliga sektorn.

Nu är det i praktiken så att vi har expansionsstopp i både kommuner och landsting. Och det är alldeles nödvändigt. Det är nödvändigt att man för över en del av det arbete som görs inom den offentliga sektorn till en privat sektor. Det skulle också gynna kvinnorna eftersom det faktiskt, som Maj Kempe sade, finns behov av det arbete som utförs inom den offentliga sektorn. Men det finns inte pengar för det.

Jag kan nämna ett annat område som också berör kvinnorna, nämligen handeln. Eftersom den socialdemokratiska regeringen har höjt moms och genomfört en devalvering har kostnaderna för handeln blivit mycket högre – importen är t. ex. dyrare. Det har därför blivit nödvändigt att dra ned inom handelns område, och detta medför arbetslöshet för framför allt kvinnorna, eftersom så många kvinnor är anställda inom handeln.

Det påstods också här i debatten att den solidariska lönepolitiken har betytt mycket för kvinnorna. Så länge vi hade råd betydde den solidariska lönepolitiken en utjämning. Men den har också inneburit att hela branscher slagits ut därför att kostnaderna har blivit för höga. På det sättet har den solidariska lönepolitiken medverkat till en neddragning inom industrin och en utslagning av företaget och därmed ökad arbetslöshet.

Det finns ett samband mellan utbildning och förvärvsarbete, och det råder en betydande enighet i denna debatt om att det är nödvändigt att intressera flickor för ett yrkesval som inte är så begränsat som nu. I själva verket har Sverige en mer könssegregerad arbetsmarknad än något annat västeuropeiskt industriland. Det är alltså viktigt med information om utbildningen.

Det är därför ganska egendomligt och, som ett jämställdhetsinslag i den socialdemokratiska politiken, mycket uppseendeväckande att socialdemokraterna föreslår att rätten till studiemedel skall prövas mot makeinkomst. Det drabbar ju dem som är beroende och dem som vill komma ut på arbetsmarknaden men kanske måste gå via en utbildning.

Jag tror att vi har ett gemensamt mål på det sättet att vi gärna skulle vilja att antalet jobb för kvinnorna ökar och att kvinnornas arbetsmarknad blir

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

Om kvinnornas situation på arbetsmarknaden

vidgad. Men då skall man också se hur den ekonomiska politiken verkar. Och den socialdemokratiska politik som nu förs på det ekonomiska området leder enligt min uppfattning inte till ett bredare yrkesval eller fler jobb.

Anf. 19 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Någon har sagt att man skall vara varsam med orden. Jag tycker att det är någonting som är värt att fundera över. Jag sade inte att det förhållandet att vi har genomfört de fyra vallöftena gör att vi har säkrat den sociala välfärden. Jag sade att det visar att vi inte fortsätter den sociala nedrustningen från de borgerliga åren. Däremot tror jag att varje socialdemokrat har mål och drömmar om förbättringar av den sociala välfärden, att vi ser många saker som vi tycker borde förbättras, t. ex. daghemsköer som inte borde finnas där, bättre omsorg om de äldre, bättre situation när det gäller många arbetsmiljöer, bättre möjligheter för dem som råkar ut för arbetslöshet att få stöd, osv.

Får jag sedan säga till Görel Bohlin att jag tycker att hennes inlägg är fullt av inkonsekvenser. Jag förstår inte hur hennes kritik av devalveringen kan förenas med hennes önskemål om att man skall ge den svenska industrin bättre förutsättningar. Devalveringens syfte var just detta. Efter vad vi kan se i dag av verkligheten finns det klara tecken på att devalveringen också har lyckats, den har gett positiva effekter.

I övrigt var det många olika frågor som Görel Bohlin tog upp, vilka jag inte i det här skedet har någon anledning att gå in på. Jag tror emellertid att den politik som vi socialdemokrater för är en mycket pålitligare politik när det gäller att skapa jämställdhet mellan män och kvinnor än den politik som Görel Bohlin och hennes partivänner förespråkar.

Anf. 20 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Vi tror uppenbarligen olika.

Jag vill bara kommentera arbetsmarknadsministrernas synpunkter på devalveringen. Devalveringen har väl på sitt sätt positiva effekter, men den måste åtföljas av en åtstramning, framför allt inom den offentliga sektorn. Det man nu har upplevt är att devalveringen har drabbat importnäringar, och det har framför allt gått ut över detaljhandeln. Det var därför jag nämnde devalveringen. Det har också gått ut över våra priser, vilket har effekt på pensioner, arbetslöshetsersättningar och på våra levnadskostnader över huvud taget.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellationerna 1982/83:76, 77 och 78 om arbetslösheten i Kopparbergs, Värmlands och Norrbottens län

Nr 96

Måndagen den
14 mars 1983

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

Anf. 21 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg har frågat mig vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att minska den akuta arbetslösheten i Kopparbergs län och vilka åtgärder regeringen ämnar vidta på längre sikt för att Kopparbergs län skall få full sysselsättning.

Björn Samuelson har frågat mig vilka kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder som är att vänta för Värmland, hur många nya arbetstillfällen dessa ger och vilka långsiktiga åtgärder som kan förväntas från regeringen för att skapa nya jobb i Värmland.

Paul Lestander har frågat mig om regeringen av arbetsmarknadsskäl kommer att aktualisera något eller några av ett antal i interpellationen uppräknade industriprojekt, vilka initiativ man kan vänta sig med anledning av rapporten om skogen och skogsindustrin i Norrbotten och hur länge regeringen är beredd att acceptera en tioprocentig arbetslöshet i Norrbotten.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

För att öka sysselsättningen och skapa bättre förutsättningar för industrins utveckling har regeringen vidtagit en rad åtgärder. Devalveringen kommer på sikt att medföra ökad produktion och efterfrågan på arbetskraft hos såväl statliga som enskilda företag. Allt fler tecken tyder på att vi står inför en konjunkturuppgång. Detta innebär att devalveringens effekter kommer att bli särskilt gynnsamma.

Vidare kommer regeringens investeringsprogram från i höstas på 3 miljarder kronor, som innebär ökade energiinvesteringar, satsningar på ny- och ombyggnader av bostäder och stora investeringar i vägar och järnvägar, att resultera i ökad sysselsättning både direkt och indirekt. Dessutom underlättar sådana här investeringar industrins expansion. Samma sak gäller de tidigareläggningar av statliga investeringar för drygt 1 miljard kronor som fanns i sysselsättningspaketet på 4 miljarder kronor.

I sysselsättningspaketet fanns också en rad åtgärder med direkt effekt på kort sikt. Jag kan bl. a. nämna medel till fler beredskapsarbeten, fler platser i arbetsmarknadsutbildningen, större möjligheter till utbildning i företag och omfattande åtgärder mot ungdomsarbetslösheten.

Värmlands län har under innevarande budgetår tilldelats 261 milj. kr. i beredskapsmedel. Det är en betydande ökning jämfört med tidigare år. Detta har inneburit att över 3 000 personer har kunnat få ett beredskapsarbete i vinter, en ökning med 50 % sedan föregående vinter. Till detta kommer statliga tidigareläggningar för 63 milj. kr. De ger direkt ett hundratal nya arbetstillfällen. Därtill kommer indirekta effekter i form av ökade leveranser från underleverantörer. Huvuddelen av tidigareläggningar består av investeringar i vägar. På längre sikt kommer dessa att ha stor betydelse för utvecklingen av Värmlands industri. Värmland är ett av våra svårast utsatta län.

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

Kopparbergs län har tilldelats 226 milj. kr. i beredskapsmedel under budgetåret 1982/83. Det innebär en ökning med 75 milj. kr. Länet har erhållit 44 milj. kr. i tidigareläggningar av statliga investeringar, även här i första hand inom vägverkets område, men också inom SJ och riksantikvarieämbetet. De sistnämnda investeringarna är viktiga för Dalarnas satsningar på turismen.

En förutsättning för att vi skall kunna komma till rätta med arbetslöshetsproblemen är att vi får ordning på Sveriges ekonomi. För detta krävs en stark industri. Regeringens politik syftar till att stärka industrins konkurrenskraft och skapa förutsättningar för en industriell expansion.

I vad gäller vpk:s förslag om industriprojekt i malmfälten har det visat sig att ett järnsvampsverk och ett apatitverk har små möjligheter att bli lönsamma. Med hänsyn till storleken av investeringsbeloppen och den relativt begränsade sysselsättningseffekten finns det inga skäl att förorda statliga medel för sådana investeringar.

Förslagen om handelsgödseltillverkning och tillvaratagandet av sällsynta jordartsmetaller, baserade på apatiten i järnmalmen, utreds f. n. av malmfältsutredningen.

På frågan om avfosforisering av järnmalmen kan jag svara att LKAB redan har satt in produktutvecklingsåtgärder som förbättrat kvaliteten på lågfosformalmerna, och ytterligare åtgärder håller på att genomföras. Detta bör bidra till att ge LKAB ökade möjligheter att återta marknadsandelar inom EG.

Marknadsförutsättningarna för tonträ tillverkning har utretts av ASSI. Produktion har dock inte ansetts vara lönsam.

Länsstyrelsens rapport om skogen och skogsindustrin i Norrbotten behandlar bl. a. den fortsatta utvecklingen av utnyttjandet av energi ur biomassa och torv. I den nyligen presenterade Norrbottenspropositionen framhålls att regeringen kommer att uppdra åt länsstyrelsen och Vattenfall att utreda hur de fastbränsleeldade anläggningarnas bränsleförsörjning skall organiseras. Regeringen föreslår också att Norrbotten görs till ett försökslän för energisparande och samlad energiplanering.

Paul Lestander frågar hur länge regeringen är beredd att acceptera en tioprocentig arbetslöshet i Norrbotten. Arbetslösheten i Norrbotten är hög, om än inte 10 % så tillräckligt hög för att regeringen skall sätta in omfattande åtgärder. Det är också vad som föreslås i Norrbottenspropositionen. 4 miljarder kronor skall användas under en treårsperiod för att kraftigt förbättra förutsättningarna för produktion och sysselsättning i Norrbotten.

Inom arbetsmarknadsdepartementets område satsas drygt 400 milj. kr. Bl. a. skall en särskild arbetsförmedling byggas upp i malmfälten, till vilken särskilda resurser lagts i form av extra AMI-lag. Flyttningsbidragen förbättras för dem som har haft sina arbetsplatser i Gällivare eller Kiruna kommuner, ytterligare medel för särskilda satsningar inom arbetsmarknadsutbildningen avsätts. Exempelvis skall kurser varvade med beredskapsarbeten kunna utföras inom turistnäringen. Vidare får projekteringsbidrag

beviljas i Norrbottens län och möjligheterna att utföra beredskapsarbeten utvidgas, t. ex. för byggande av turistanläggningar och fastbränsleanläggningar, för exploatering av torvtäkter och för energibesparingar. Dessutom kommer arbetsmarknadsinstitutet i Piteå och Kalix att förstärkas.

Av övriga åtgärder vill jag nämna att LKAB får ett kapitaltillskott på 1 miljard kronor. 430 milj. kr. avsätts till andra insatser inom LKAB som förlängd uppsägningstid för 320 personer, utbildning och tidigarelagda projekt för övertalig personal samt till köp av malm från forskningsgruvan i Luossavaara.

SSAB får 200 milj. kr. i rekonstruktionslån, och ASSI får ett kapitaltillskott på 2 miljarder kronor.

200 milj. kr. satsas i särskilda regionalpolitiska insatser. Här ingår bl. a. medelstillskott till utvecklingsfonden.

Socialavgifterna sänks med 10 procentenheter i hela Norrbotten. I Svappavaara befrias nytillkommande sysselsättning helt från socialavgifter under en tioårsperiod.

Stödet till fastbränsleanläggningar höjs från 25 till 40 % i Norrbotten och skall även kunna utgå under 1984 och 1985. Sådana anläggningar planeras i Pajala, Överkalix, Kalix, Övertorneå, Haparanda, Boden, Kiruna och Älvsbyns kommuner. Stödet beräknas kosta 100 milj. kr., varav hälften reserveras för upphandling av energiutrustning, som tillverkas i Norrbotten.

Ytterligare investeringar sker inom kommunikationsområdet. LKAB får 390 milj. kr. i transportbidrag. Vidare får högskolan i Luleå förstärkta resurser för forskning och teknisk utveckling. Stödet ökar till skogsbruket, rennäringen, fisket och pälsdjursuppfödningen. Slutligen genomförs ett program för ombyggnad eller reparation av bostäder, samordnat med energisparande.

Detta är åtgärder som verkar både på kort och på lång sikt. De kommer att bidra till att vända den negativa trenden och skapa möjligheter till en förnyad och förstärkt utveckling i Norrbotten.

Anf. 22 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på mina frågor. De är fortfarande obesvarade, om man ställer upp kravet att svaret skulle innehålla besked om något som på ett avgörande sätt skulle minska den akuta arbetslösheten i Dalarna.

På frågan om man på längre sikt kan uppnå full sysselsättning i Dalarna finns över huvud taget inget svar. Det kan naturligtvis vara ett svar i och för sig – men det innebär i så fall att socialdemokratisk politik inte på något avgörande sätt kommer att skilja sig från den politik som under sex borgerliga regeringsår drabbat Dalarna.

Enligt AKU har arbetslösheten i landet ökat och är nu uppe i 155 000 personer. 183 000 är sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder och 63 000 är latent arbetslösa. Läger vi ihop dessa siffror ser vi att arbetslösheten ligger någonstans mellan 9 och 10 % av arbetskraften.

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

Räknar vi även med de deltidarbetslösa, de många som är förtidspensionerade och de långtidssjukskrivna – som så småningom blir förtidspensionerade – ser vi att det är närmare miljonen som inte är i ordinarie arbete.

Arbetsmarknadsministern litar i hög utsträckning till devalveringen. Den skall få fart på industrin, säger hon. Detta är tydligen framtiden. Men industrin i Bergslagen kommer inte att få speciellt full fart på sysselsättningen genom devalveringen – med det oerhört stora exportberoende som den har. Där ökar inte sysselsättningen utan tvärtom.

Devalvering är ett medel som är i högsta grad diskutabelt, eftersom de grupper som hotas av arbetslöshet är de som får betala företagets vinster, de ökade profitterna m. m., som följer i devalveringens spår. Devalveringen är orättfärdig genom sina fördelningskonsekvenser. Inte ens de som ligger under LO:s genomsnittslön får med regeringens politik kompensation för devalveringsförlusterna. Den inhemska efterfrågan minskas, vilket också har en klar sysselsättningseffekt.

Skall de nya jobben komma i den offentliga sektorn? Ja, enligt vissa signaler från regeringen skall de tydligen göra det. Men regeringens ekonomiska politik, framför allt i vad gäller kommunerna, får konsekvensen att det blir mycket svårt att öka antalet arbetstillfällen. Det handlar ju nu för kommunerna om att banta verksamheten eller öka skatterna. Oavsett vad man gör slår det på sysselsättningen.

Regeringen räknar inte heller med några strukturella åtgärder eller reformer – såsom t. ex. en generell arbetstidsförkortning, vad jag kan förstå.

Frågan måste ställas: Har regeringen gett upp kravet på arbete åt alla, eller har man här en långsiktig målsättning som på några andra områden? Om inte – när skall den fulla sysselsättningen bli verklighet och med vilka medel?

Den inriktning som politiken nu har haft kan sammanfattas på följande sätt: Återhållsamhet med lönekraven och en ökning av företagets vinster. Det har varit fritt fram för datarationaliseringar och rationaliseringar i allmänhet samtidigt som man inte i nämnvärd grad skyddar svensk industri. Regeringen är villig att medverka till att förse företagen med riskvilligt kapital och säger nej till varje ingrepp såsom förstatligande av storbanker och andra finansinstitut. Man har genomfört en marginalskattesänkning samtidigt som det sker en ohämmad spekulation på aktiebörsen.

Detta sker i ett läge när kapitalismen går till våldsam offensiv ideologiskt, när det arbetande folket i basnäringarna, inte minst i Bergslagen och andra utsatta regioner, verkligen har det svårt.

När den politiska högern angriper allt vad solidaritet och rättvisa är går den socialdemokratiska regeringen och bjuder samförstånd i olika former. Det är en reträtt, och därmed sviks också starkt förankrade krav och förväntningar bland människor i arbetarrörelsens djupa led. Ordet svek förekommer inte bara utanför det socialdemokratiska partiet utan även i de inre leden. Regeringens mål tycks vara: Arbete åt alla om kapitalet förmår, åt kapitalet efter vad det behöver.

Regeringen har nu också tvingats föreslå särskilda Norrbottensåtgärder.

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

De är i huvudsak av kortsiktig karaktär. Det handlar om stöd, stimulans, flyttningsmöjligheter och AMS-satsningar. En framtidssatsning saknas, och kritiken på den punkten framförs framför allt i Norrbotten. Man tar t. o. m. jobb från andra krisregioner för att infria gamla löften, vilket på sikt måste ställa sig ganska omöjligt. Norrbotten i dag, en Bergslagsproposition i morgon. kanske en proposition om Blekinge i övermorgon – det är vad den ekonomisk-politiska utvecklingen har i sikte.

Man skall arbeta och bo i Bergslagen, säger en Metallutredning. Men utredningen pekar på att Bergslagen är oerhört exportberoende. Det beroendet måste brytas på något sätt. Metall visar också på att bruksdöden är förödande. Från 1973 fram till i dag har 9 500 jobb försvunnit inom stålindustrin. 2 200 jobb inom denna bransch skall försvinna under 1983. Ägarna till dessa stora stålbolag flyr utomlands. Bofors ägare finns i London, Fagerstas, Sandviks och Korsnäs-Marmas i Amerika och Nitro Nobels i Genève. De har alltså flyttat från det genuina område där de har sin verksamhet.

För Dalarnas del är arbetslöshetssiffran för februari 7 173. 31 % är ungdomar och 48 % kvinnor. 7 139 är sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. 14 000 är alltså utan ett ordinarie arbete, vilket motsvarar 8 % av arbetskraften. Läget på Dalarnas arbetsmarknad kan betecknas som katastrofalt. Flyttlassen har gått, och vi har förtidspensioneringar inom våra basindustrier. Byggnadsindustriinvesteringarna har under en rad år minskat kraftigt. De traditionella arbetargrupperna har fått gå ut i arbetslöshet. Ungdomarna får aldrig en chans, och kvinnorna trängs ständigt tillbaka.

Man skulle kunna göra en lång lista med exempel på vad det egentligen handlar om i Bergslagen i dag. Vikmanshyttan har förlorat 200 jobb. Horndal har förlorat både järnverk och träindustri. Byggandet är på en rekordlåg nivå. Atlas Copco i Smedjebacken läggs ned – ett Wallenbergssvek. Järnmalmsutvinningen avtar drastiskt. Elred – en råjärnsprocess som skulle kunna ge framtida arbeten i Bergslagen – är inte tillräckligt lönsam, så den, tillsammans med annat, kanske försvinner utomlands. Miljön i Falu gruva renas inte – det är för dyrt. Skinnindustrin hotas av lågprisimport. Finansfamiljen Johnson sparkar flera hundra från järnverket i Avesta. I Långshyttan försvinner arbetstillfällena.

Barn köar till dagis, medan utbildad personal går arbetslös. Sjuka, handikappade och äldre behöver vård och omsorg, samtidigt som sjukvårdsutbildad personal går arbetslös. Stora Kopparberg hotar att investera utomlands, om företaget inte får förstöra Västerdalälven genom miljöingrepp. Järnvägstrafiken till Västerdalarna hotas – den är inte lönsam nog. Arbetarkooperativ har det besvärligt – det finns inte pengar. Kalktillgångarna utnyttjas ineffektivt. Fjällvärlden exploateras i spekulationssyfte, varvid vanliga grupper trängs undan. Rovdrift sker på vår skog, samtidigt som avverkningsbar skog inte utnyttjas. Oljejätten BP får tränga ut andra och ta vinsterna ur Bergslagens mineraler.

I Dalarna är det f. n. i stort sett bara skogsbruket, sågverken, viss verkstadsindustri och turismen som kan ge några positiva tecken. Samtidigt

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

har de dock oerhört många faror framför sig, så tendensen är verkligen oroande. Vi kan också ta del av rapporter som säger att 20 000 industrijobb snart skall försvinna från området. Vad innebär det? Jo, det kommer att drabba de anställda i de tunga branscherna i Bergslagen.

Dalarnas framtid är alltså hotad. Här duger det inte med krisgrupper och samförståndslösningar, om man skall kunna hindra denna utveckling. Det är just storfinansens som har fått härja fritt i detta område – och den har endast kassakistan som intresse. Därför är det oerhört nödvändigt att man inte förlitar sig på en borgerlig politik. Man kan inte samverka vare sig med storfinansens eller med borgerliga partier. Det är dessa krafter som har ödelagt länet. Utsträckta händer åt höger är från början ett nederlag. Det kortsiktiga vinstbegäret har inneburit att samtidigt som man lägger ner arbetstillfällen drar man oerhörda vinster ur råvaror, energitillgångar och verkstadsindustri.

Därför måste arbetarrörelsen, om man för en politik som ifrågasätter storfinansens ägande, ställa frågan om man inte på något sätt måste kontrollera och äga det stora Wallenbergimperiet för att över huvud taget få någon garanti för en framtida positiv utveckling i länet.

Hur utnyttjar vi vattenkraftsvinsterna? Ja, inte är det för nya investeringar i nya jobb i Dalarna. Prospektering av länets malmer och mineraler, som skulle kunna bli mycket mera omfattande, läggs nu i BP:s händer. Utvinning av våra råvaror i gruvor och skogar måste styras från helt andra utgångspunkter. Energiteknik och kollektivtrafik ger massor med jobb, om man planerar och fortsätter med planeringen och inte gör enstaka insatser. Den offentliga sektorn måste kunna skapa oerhört många jobb av betydelse inom vård och omsorg. Arbetstidsförkortning ger sociala vinster och skapar stora möjligheter till arbetstillfällen. Ungdomen måste garanteras arbete – man måste ha någon form av ungdomsgaranti.

Tre åtgärder står därför i centrum. Det behövs ett industrialiseringsprogram för hela vårt land. Vpk har lagt fram ett sådant förslag. Vi har sagt att det skall skapas 100 000 nya jobb inom 1980-talet. Det är ett mål, ett försök att ha en inriktning – det är inte bara att förlita sig på storfinansens. Gör vi bara små räkneexempel och tittar på vad fullföljandet av en sådan plan skulle ge åt det län som jag representerar, finner vi att det kanske kan ge 3 000–5 000 jobb.

Det behövs också en snabb utbyggnad av social omvårdnad och kollektiv service. Många – även inom regeringspartiet – säger att det är nödvändigt. Det förslag som vpk har lagt fram skulle ge jobb till Dalarna i samma storleksordning som den förra åtgärden.

Dessa offensiva åtgärder skulle inte på något sätt räcka till för att täcka den arbetslöshet på 14 000 människor som vi har i dag, och därför kanske vi måste kombinera dem med en arbetstidsförkortning. Här kan det tas fram arbetstillfällen.

Dessa tre huvudområden borde naturligtvis omfattas av hela arbetarrörelsen. Tyvärr pekar hela regeringspolitiken på att man skall förlita sig på en internationell uppgång, och under tiden får vi AMS-sysselsättning. Då

räknar man naturligtvis upp siffrorna, så att de är bättre än föregående år. Men i realiteten ökar arbetslösheten i länet. Jag menar att en sådan inriktning är en nederlagspolitik.

Då ställs frågan om inte arbetarrörelsen i sin helhet måste ompröva denna nederlagspolitik, när vi sitter så fast i det internationella kapitalets klor, så att vi måste utgå från helt andra utgångspunkter: arbetarnas behov, ökad självförsörjning, breddad hemmamarknad och minskat exportberoende. I grunden handlar detta om hur de totala samhällsliga resurserna fördelas och vem som har makten över dem. Det är därför vi vidhåller arbetarrörelsens gamla paroll att arbete och social välfärd förenas med kampen för demokrati och socialism.

Tre budskap har vi fått i interpellationssvaret. Devalveringen skall klara av det hela, och den lyckas, säger man – utan att det blir några jobb någonstans. Finansministern är ju inte den som är direkt positiv, utan han har sagt att det blir väldigt svårt. Investeringarna i energi, vägar, järnvägar och annat är det andra budskapet. Vad jag har förstått är regeringens satsning i stort sett en engångssatsning till dess den privata industrin och annan industri får fart på hjulen. Man förlitar sig fortfarande på samma krafter. Det sker också en AMS-satsning.

Det är dessa tre budskap som tydligen skall rädda Bergslagen både på kort och på lång sikt. Var finns planmässigheten? Var finns makten att styra? Var finns över huvud taget tankarna som kom fram i det första löntagarförslaget, att på något sätt styra investeringarna till rätt objekt i rätt syfte? Såvitt jag förstår ingenstans!

Jag har ställt frågor om kortsiktiga åtgärder för att minska arbetslösheten. Svaret på dem är bara att det tydligen står mer AMS-medel till förfogande och att det finns vissa investeringsprojekt. På lång sikt är svaret en internationell uppgång. Det sägs inte ett ord om de krafter som har ödelagt Bergslagen och Dalarna.

Jag skulle till slut vilja ställa en följdfråga. Vi har en Norrbottensproposition på vårt bord i dag. Kommer vi att ha en Bergslagsproposition på vårt bord i morgon, eller förbereds det åtgärder för att rädda nästa krisregion? Jag kan väl ytterligare förlänga frågan: Kommer det att bli fler sådana här krispropositioner, t. ex. om Blekinge och andra områden som är drabbade?

Anf. 23 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar först arbetsmarknadsministern för svaret på interpellationen.

I sitt svar uttrycker arbetsmarknadsministern en viss oro inför dagens ekonomiska situation och därmed den stora arbetslösheten. Jag kan dela denna oro, men till skillnad från arbetsmarknadsministern är jag inte benägen att sätta någon särskilt stor tilltro eller något hopp till den konjunkturuppgång som vi enligt arbetsmarknadsministern står inför. Detta beror bl. a. på det utnyttjande av produktionskapaciteten som vi har inom svensk industri i dag. Det utgör enligt uppgifter ca 85 % av möjlig

Måndagen den
14 mars 1983

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

produktionsgrad. Detta innebär i alla fall enligt min åsikt att

1. en ökad industriproduktion med nödvändighet inte leder till fler arbetstillfällen, och att

2. ökade investeringar som inte syftar till ökad förädlingsgrad eller nyetablering åtminstone inom befintlig basindustri inte betyder fler arbetstillfällen, snarare tvärtom.

Regeringens finansplan ger också fog för ett sådant resonemang. I den sägs det bl. a. att man räknar med en tillväxt på 3 % men samtidigt med en minskning av arbetstillfällena med ungefär 20 000.

Beträffande de kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för Värmlands del säger arbetsmarknadsministern i sitt svar att de ökade medlen för beredskapsarbeten inneburit en ökning av antalet beredskapsarbetare med 50 % i vinter jämfört med antalet föregående år. 50 % brukar ju vara en imponerande siffra i vissa sammanhang och kan även i det här fallet förefalla vara så åtminstone vid första anblicken. Låt oss se på vad detta tal innebär. För att använda procenträkning innebär den 50-procentiga ökningen som det talas om i svaret en minskning av den öppna relativa arbetslösheten med knappt 7 % under en viss tid.

Herr talman! Jag vill med detta naturligtvis inte på något sätt föringa värdet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder i fråga om beredskapsarbeten. Jag tycker emellertid att det är värdefullt att sätta den nämnda ökningen av beredskapsarbetena i relation till olika förhållanden. Man får på så sätt en tydligare bild av den förhärskande arbetslösheten. I det här fallet innebär det fortfarande mer än 10 000 arbetslösa värmlänningar.

Jag vet inte i hur pass hög grad arbetsmarknadsministern delar mina framlagda allmänna synpunkter. När det gäller Värmlands län tycks vi dock vara överens om att det är ett av de av arbetslöshet hårdast drabbade länen. Det behövs enligt min mening krafttag för att inte länet skall utarmas totalt. Vi behöver en politik som tar sikte på att främja sysselsättningen i länet på såväl lång som kort sikt. I detta sammanhang tror jag inte att man kan sätta sin tillit till någon anad konjunkturuppgång. Historien har för Värmlands del gång på gång visat ohållbarheten däri på längre sikt.

Det är i detta sammanhang, herr talman, man får se de förslag som förs fram från arbetarrörelsens sida om utarbetande av långsiktiga program och planer för den samhällsliga utvecklingen av Värmland. I detta sammanhang vill jag speciellt peka på de värmländska regionalpolitiska motioner som lagts fram till riksdagen från SAP:s och vpk:s sida. Dessa motioner har många gemensamma beröringspunkter. De viktigaste av dem är, som jag ser det, kravet på ett samlat konkret initiativtagande från regeringens sida för att främja sysselsättningen i Värmland och hemställandet om en arbetsgrupp eller kommission, som den kallas i vissa fall, för utarbetande av en långsiktig utvecklingsplan för Värmland.

Det saknas inte heller konkret arbetsmaterial för de nämnda åtgärderna. Jag har i min interpellation gett några exempel på realiserbara åtgärder, bl. a. inom tillverknings- och förädlingsindustrin.

En satsning på svensk pappersteknologi skulle garantera sysselsättningen

och möjligen utöka antalet sysselsatta på KMW i Karlstad.

En ökning av självförsörjningsgraden när det gäller mineraler i Sverige, en utvinning och anrikning av dessa, skulle ge många nya jobb till Nordvärm-land. Jag tänker i det fallet på en utvinning och anrikning av jordmineralet kyanit. Nordvärmland är som bekant en av arbetslöshet mycket hårt drabbad del av vårt län.

En satsning på tillverkning av en svensk jordbrukstraktor – för all del också på tillverkning av jordbruksredskap – finns det möjlighet att genomföra i Värmland. Vi har en gammal tradition på det området. Tekniken och tillverkningsresurserna finns, bl. a. i Arvika och i Filipstad. Detta skulle öka självförsörjningsgraden från noll. En sådan satsning skulle också innebära ökade möjligheter för det löntagarägda Lesjöfors bruk att få avsättning för sina produkter även inom länet.

Jag har valt att anföra tre exempel på realiserbara industrisatsningar. När det gäller flera av de nämnda Värmlandsprojekten har man faktiskt redan påbörjat arbetet. Problemen med dessa konkreta arbetsprojekt och idéer är emellertid att det för fortlevnad och utveckling krävs en plan från samhällets sida.

Att komma fram till en lösning i fråga om Värmlands svåra sysselsättningsläge är som sagt en stor, men inte omöjlig arbetsuppgift. Det är nu hög tid att börja ta de första stegen när det gäller värmlänningarnas rätt att leva, bo och försörja sig i sitt eget län. Jag vill således ställa två frågor till arbetsmarknadsministern, som nu har bästa tänkbara chans att utveckla sina synpunkter för oss värmlänningar:

1. Är arbetsmarknadsministern, liksom vi i Värmland, beredd att satsa på upprättandet av en särskild utvecklingsplan för Värmland?

2. Gör arbetsmarknadsministern, med tanke på läget i Värmland, den bedömningen att det är aktuellt med utarbetande av en särskild proposition med förslag till åtgärder för att bekämpa arbetslösheten i Värmland?

Anf. 24 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! En elakartad halsinflammation gör att det är nästan omöjligt för mig att gå upp och bemöta arbetsmarknadsministerns interpellationssvar. Jag skall emellertid försöka göra mig förstådd.

Jag vill tacka arbetsmarknadsminister Anna-Greta Leijon för svaret. Vi är tydligen överens om att arbetslösheten fortfarande är alldeles för hög. Detta gäller särskilt Norrbotten.

Norrbottenspropositionen innebär en stor ekonomisk satsning. Större delen av de resurser som ställts till förfogande går till finansiella rekonstruktioner av statsägda företag. Medelstillskotten räcker inte till några offensiva insatser inom berörda företag.

Vidare uttalar arbetsmarknadsministern förhoppningar när det gäller LKAB:s möjligheter att återta marknadsandelar inom EG. Det vore positivt om de förhoppningarna kunde infrias. Men inte ens under en period med stigande efterfrågan torde dessa eventuella möjligheter till ökad export täcka en expansion av LKAB. För bildandet av ett statligt handels- och bytesbolag

Måndagen den
14 mars 1983

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

för främst Östeuropamarknaderna, något som vpk föreslår, erfordras så mycket stöd att bolaget kan starta sin verksamhet.

Till förslagen i övrigt när det gäller Norrbottenspropositionen finns det säkert anledning att återkomma i samband med riksdagens behandling av denna proposition.

Sammanfattningsvis kan sägas att några nya industrietableringar för att bekämpa arbetslösheten i Norrbotten inte ställs i utsikt i svaret.

Anf. 25 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag vill börja med några ord om Bergslagen. Först vill jag säga att regeringen är mycket väl medveten om att Bergslagen har stora bekymmer och har drabbats hårt av järn- och stålindustrins problem och att svårigheterna för de enskilda människorna i många av orterna där uppe är mycket stora. Bergslagen är, precis som Lars-Ove Hagberg sade, mycket exportberoende. Därför borde man egentligen dra precis den motsatta slutsatsen mot vad Lars-Ove Hagberg gjorde i fråga om devalveringens effekter. Devalveringen kan ge vår exportindustri bättre möjligheter i framtiden. De möjligheterna måste utnyttjas. Såvitt vi kan se hittills har också den svenska exportindustrin under de senaste månaderna haft en utveckling som varit mycket positiv.

Jag tror att det finns anledning att också i framtiden verkligen utnyttja de svenska naturtillgångarna, att inte kasta de gamla svenska basnäringarna på någon sophög och satsa bara på det som i vissa sammanhang kallas för framtidens industribranscher, exempelvis elektronik. Skall vi kunna göra det måste vi också bli bättre när det gäller t. ex. malmprospektering. Det är ur den synvinkeln som vi har släppt in BP på det här området – vi vet att BP har ett kunnande som vi inte har här i landet. Just med tanke på möjligheten att utveckla näringslivet, utveckla basnäringarna i Bergslagen, måste vi söka sådant nytt kunnande. Detta borde, tycker jag, även Lars-Ove Hagberg kunna se som något positivt i stället för att bara schablonartat tala om kapitalister, vinster och annat sådant.

Det finns väldigt mycket som är bekymmersamt i Bergslagen. De arbetslöshetssiffror som vi fick senast visar en mycket besvärlig situation i Bergslagen och på många andra ställen. En ljusglimt, om än liten – det vill jag hålla med om – var att vi just beträffande Kopparbergs län fick en ökning av de lediga platserna, både de nyanmälda och de kvarstående, samt en minskning av varslen om personalinskränkningar.

Lars-Ove Hagberg verkade delvis nästan litet hänfull mot att vi lagt fram ett förslag speciellt för Norrbotten. Men Norrbottenspropositionen har kommit till därför att Norrbotten är det område som har det allra svårast och som kräver en särskild solidaritet från landet i övrigt.

Jag skall inte ta upp Lars-Ove Hagbergs förslag om arbetstidsförkortning nu, eftersom vi skall ha en debatt om just den frågan om en stund, efter en interpellation som han själv har ställt.

Det är inte så som Lars-Ove Hagberg sade i sitt inlägg, att den socialdemokratiska regeringen för en passiv politik när det gäller sysselsätt-

ningen. Men hans sammanfattning var i och för sig inte så dålig.

Vi satsar på devalveringen. Den kommer att ge svensk industri möjligheter till framgång både på exportmarknaden och på hemmamarknaden. Vi satsar på investeringsprogram. Tre miljarder lades ned på särskilda investeringar som beslutades av riksdagen under hösten. Det var ingen planlöshet i de investeringarna. Lars-Ove Hagbergs partikamrater pläderade i våras för den typen av investeringar, när vi gemensamt försökte få de borgerliga här i riksdagen att samlas kring ett liknande program. Då var tongångarna inte desamma, då talade man om det positiva i detta. Nu när det är genomfört verkar det som om det nästan inte vore värt någonting alls. Det investeringsprogrammet, om 3 miljarder kronor, kommer att ge svensk industri och svensk arbetsmarknad möjligheter till ökad sysselsättning.

Men det är klart att jag på sätt och vis håller med Björn Samuelson om att det inte alltid förhåller sig så att den ökade industriproduktionen ger nya jobb. Om vi ser på situationen i dess helhet på arbetsmarknaden, kanske det inte heller är det allra viktigaste. Vad som är viktigt för oss nu är att vi bryter den nedgående trend som svensk industri har råkat ut för under en följd av år. Vi kan inte fortsätta att år för år minska sysselsättningen i industrin med mellan 30 000–40 000 personer per år, den utvecklingen måste vi hejda. Men i framtiden kanske det viktigaste inte är just ökningen av antalet anställda i industrin, utan styrkan i själva industrin, en styrka som skall ge oss möjligheter också att kunna kosta på oss att bära en tjänstesektor, både en privat och en offentlig sådan.

Vi vet – det diskuterades ganska ingående i den föregående interpellationsdebatten – att behovet att få arbetsuppgifter utförda kanske framför allt finns inom den offentliga sektorn, där många stora behov fortfarande inte kan tillgodoses.

En del av det jag sade till Lars-Ove Hagberg kan också gälla som svar till Björn Samuelson. Jag håller alltså med om att det är viktigt att vi letar efter mineral som vi inte använder i det svenska samhället i dag. Här nämndes ett exempel. Jag måste erkänna att jag inte är en sådan expert att jag har någon kommentar beträffande det särskilda mineralet.

Vi har från regeringens sida gjort ett särskilt program för Norrbotten; vi har samlat oss kring en utvecklingsplan för Norrbotten i oppositionsställning, och den har vi nu föreslagit riksdagen att genomföra.

Det finns naturligtvis inte förutsättningar att för varje län som har stora problem på arbetsmarknaden göra motsvarande satsningar i det läge som vi nu har. Det finns alltså inte möjlighet för oss att för län efter län lägga fram propositioner som motsvarar Norrbottenspropositionen. Det betyder inte att de problem som finns på arbetsmarknaden i Bergslagen eller i Värmland skall ses som mindre viktiga att attackera. Men vi kanske måste välja andra arbetsformer för att försöka lösa dem, och medverka till att försöka lösa dem, än just särskilda propositioner.

Får jag säga några ord om Norrbottensförslaget. Jag förstår att Paul Lestander har svårt att tala, eftersom han har influensa. Det är många som har råkat ut för detsamma. Jag tycker att det som han sade allra sist inte var

riktigt rättvisande. Det var inga framtidsvisioner i Norrbottenspropositionen, tyckte jag han sade; det fanns inga förslag om att få ny industri och ny verksamhet till Norrbotten.

Jo, visst finns det sådana förslag. Här finns förslag om att lägga en stabil grund för framtiden för det som finns där uppe i gruvorna, även om vi tyvärr – jag kan inte se någon annan möjlighet – måste räkna med att LKAB kommer att sysselsätta ett mindre antal människor i framtiden än vad bolaget har gjort under de senaste åren. Men vi måste långsamt medverka till att bygga upp någonting annat som kan bli stabilt. Av den anledningen finns det en lång rad förslag i propositionen. Därför kommer också regeringen att göra särskilda ansträngningar. Bl. a. kommer den att försöka intressera privat företagsamhet för att sysselsätta människor i Norrbotten. Detta innebär inte att vi skall flytta sysselsättning från andra krisorter upp till Norrbotten, men vi skall försöka få en expansion där uppe. Det är viktigt att dessa krav inte bara ställs på industrin utan även på den offentliga verksamheten. I det syftet finns också krav som gått ut till de olika statliga myndigheterna att de skall göra en genomgång av sin verksamhet för att se vad som kan läggas upp till bl. a. den här SIGA-verksamheten.

Anf. 26 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag är absolut inte hånfull mot en Norrbottensproposition. Vad jag möjligtvis kan vara något hånfull mot är regeringens övergripande politiska och ekonomiska tag över alltihop. Om det finns någon konsekvens i detta kommer det flera propositioner framöver av Norrbottenstyp.

Beträffande Bergslagens exportberoende skulle jag dra en annan slutsats, sade arbetsmarknadsministern. Nej, varför det? Exportberoendet utarmar nämligen området. Tillfälliga uppgångar i konjunkturen eller en devalvering kommer att följas av motåtgärder på sikt från annat håll, vilket betyder att vi skall slå ut andra på den krympande marknaden. Tror vi på den framtiden? Det är tydligen regeringens tro. Jag tror inte att det är någon god politik på sikt.

Även en annan sak kommer här med i bilden, nämligen att exportinriktade företag flyttar jobben utomlands och flyttar sin verksamhet allt längre bort från detta område. Det är det vi har fått uppleva. Det innebär en stor fara för exportinriktningen. Basindustrierna är ingen sophög. Dem skall man utveckla, dem skall man satsa på. Där kan vi vara överens. Men då skall vi satsa på dem. Då måste vi ha någon annan inriktning och inte följa det internationella kapitalets villkor och behov.

Ett exempel är BP. Jag ser inte så schablonmässigt på vinster och annat. Om regeringen har denna syn på hur vinster fördelas i samhället, om det är trams, då förstår jag regeringens politik. Då nonchalerar regeringen den grundläggande maktfrågan i samhället. Det är oerhört beklagligt. Jag är nämligen i gott sällskap med Gruvindustriarbetareförbundet som hyser stora farhågor för just vad som kan hända med ett multinationellt bolag, världens största gruvbolag f. n.

Beträffande de framtida jobben vill jag säga att nu krävs någonting annat.

Vi är visst positiva till industriinvesteringar. Vi har ju röstat för dem här. Vi har faktiskt hjälpt regeringen därvidlag. Men jag blir litet mer pessimistisk när jag hör regeringens finansminister uttala vad regeringen skall satsa på, att regeringens inställning är att försöka få upp sysselsättningen delvis genom en spontan uppgång i den privata sektorn, delvis genom en uppgång av den offentliga sektorn. Ja, just det. Det var detta jag kritiserade, den spontana uppgången av storfinansen. Det är den som skall sköta industriutvecklingen, och det har vi ju erfarenhet av tidigare. Det kan väl ändå inte vara arbetarrörelsens politik att satsa på denna häst som från början har förlorat.

Anf. 27 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan ju upplysningsvis nämna att den mineral jag nämnde, kyanit, används i vissa aluminiumlegeringar. Vi importerar helt och hållet detta legeringsämne i dag. Det finns fyndigheter i norra Värmland av denna kyanit, vilka betecknas som de rikaste i Nordeuropa. Det är en jordägarmineral, och rätten till utvinning av denna fyndighet har Forshammarsgruppen, som är ett helägt dotterbolag till LKAB. Det har gått många turer kring det här projektet, och det är ännu inte riktigt färdigkört.

När jag i mitt förra inlägg tog upp frågan om investeringar inom industrin menade jag att det inte går att enbart säga att ökade investeringar är av godo – det betyder i många fall just borttagande av arbetstillfällen.

Jag har ännu inte fått svar av arbetsmarknadsministern på min andra fråga, nämligen om arbetsmarknadsministern vill verka för tillsättandet av en arbetsgrupp "för att" – för att citera den socialdemokratiska Värmlandsmotionen – "utarbete ett långsiktigt program för industriutbyggnaden och reindustrialiseringen av Bergslagen".

Anf. 28 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Det är möjligt att jag uttryckte mig oklart, men jag sade faktiskt att det inte i svaret hade ställts i utsikt några industrietableringar – Norrbottenspropositionens innehåll gick jag inte in på i mitt inlägg.

Man kan inte vara överdrivet optimistisk på grund av det förslaget; det innehåller inte tillräckligt många offensiva element. Det är möjligt att raggningen bland företag för att få fram insatser inom tjänstesektorn kan ge ett visst utbyte, men de industripolitiska verkningarna av planen är ändå inte av den storleken att de kommer att lösa Norrbottens sysselsättningsproblem.

Anf. 29 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Låt mig till Lars-Ove Hagberg säga att jag väl kanske har en annan utgångspunkt för arbetet än Lars-Ove Hagberg har. Det har ju aldrig varit socialdemokratins uppfattning att vi helt skall radera ut det privata näringslivet. Av de inlägg som Lars-Ove Hagberg här gjort får man intrycket att han menar att det är enda lösningen på de problem vi har.

Sverige är förmodligen ett av de länder i världen som har tjänat på

Måndagen den
14 mars 1983

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

frihandeln. Vår trygghet, vår höga sysselsättning, vårt välstånd har i stor utsträckning berott på att vi har haft en god handel med andra länder, att vi har lyckats på exportmarknaden.

Under de senaste åren har vi fått stora problem på denna marknad. Sverige har tappat mycket. Vår exportindustri har i stor utsträckning varit koncentrerad på investeringsvaror, och när investeringsverksamheten runt om i världen minskar drabbar det vår exportindustri hårt.

Men jag har den grundläggande uppfattningen att om vi skall kunna klara sysselsättningen i landet i framtiden och om vi skall kunna klara en god omsorg i den offentliga sektorn, då måste vi se om vårt hus när det gäller exportindustrin, då måste vi finna nya former för den, då måste vi finna nya marknader, samtidigt som vi ser till att stärka det som har framtiden för sig av den gamla, traditionella exportindustrin. Här har devalveringen stor betydelse. Här har också sådant som malmprospektering stor betydelse, inte minst för områdena i Bergslagen. Genom att, som regeringen denna vår föreslagit, dels via budgetpropositionen anslå särskilda medel för malmprospekteringen under en följd av år i Bergslagen och Norrbotten, dels tillåta kunnande, även om det är utländskt, i form av BP att komma in på den svenska marknaden kan vi ge gammal, traditionell svensk bergshantering och dess följdnaeringar bättre förutsättningar i framtiden. Det kan, tvärtemot vad Lars-Ove Hagberg hävdar, ge oss bättre möjligheter i framtiden. Detta är inte åtgärder som flyttar exportindustrin utomlands – det är åtgärder som stärker exportindustrin här hemma i Sverige.

Får jag sedan säga beträffande frågan om Värmland och särskilt Värmlandskommissionen, att regeringen inte bara från Värmland utan även från andra krisområden i landet har fått förslag till och krav på särskilda åtgärder, kommissioner och arbetsgrupper. Jag tror inte att vi kan tillgodose alla dessa krav, därför att då skulle arbetet bli svårt att genomföra. Det skulle nog skapa inte planmässighet utan motsatsen.

Däremot vill jag säga att just när det gäller Bergslagens speciella problem är regeringen, som jag sade förut, väl medveten om svårigheterna. Därför har också industriministern för regeringen presenterat hur utvecklingen i Bergslagen ser ut och redovisat de särskilda svårigheter som finns där.

Vi har också sedan gammalt ett krav på särskilda åtgärder för de bruksorter som har drabbats särskilt hårt. Vilken form detta må ta vet jag inte, men jag kan försäkra att regeringen kommer att ägna fortsatt uppmärksamhet åt de problem som finns i Bergslagskommunerna och Bergslagslän.

Anf. 30 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Vissa problem i Bergslagen skall arbetsmarknadsministern och regeringen ta itu med, säger arbetsmarknadsministern. Men i sitt föregående inlägg sade arbetsmarknadsministern att det inte skulle bli någon uppföljning av det som sker i Norrbotten. Och det är ju ett besked.

Arbetsmarknadsministern har en annan utgångspunkt än vpk och jag. Man tänker inte radera ut den makt som finns i storfinansen. Nej, det vet vi ju

nu. Någon kontroll över dem som har skapat arbetslösheten och alla utförsäkringar, över dem som har sett till att alla dessa människor tvingas gå i arbetsmarknadsutbildning och tvingas in i dessa åtgärder för att över huvud taget överleva, blir det inte. Det är ju just de här krafterna som har fört ut kapital till andra områden i världen – tack vare vårt exportberoende, vårt alltför höga exportberoende, skulle jag vilja säga. Vi måste gå ifrån detta höga exportberoende till ett mer rimligt exportberoende. Det är ju det det handlar om. Men satsar man blint på storfinansen, har man inget val. Det är just detta som är den stora skillnaden. Vi tror inte att det går på annat sätt än genom att vi skaffar oss makt och kontroll över de avgörande besluten i samhället. Om jag inte är helt felunderrättad, finns det också inom Anna-Greta Leijons parti faktiskt medlemmar som tycker att man skall ta hand om bankerna och finansinstitutet och ha en bättre kontroll över dem. Så om vi räknas till arbetarrörelsen är kanske jag och vpk inte alldeles isolerade i fråga om makt och kontroll.

Vi har egentligen inte tjänat på frihandeln. Vi får den tillbaka som en bumerang. Dessutom har frihandeln gjort att vi har kunnat utsuga en massa länder. Fattigt folk har fått betala för vårt välstånd. Det är också en sanning. Samtidigt har vi en väldigt ojämn fördelning i vårt land.

Nu skall vi se om vårt hus, vi skall se till att vi får kunskapen i Sverige. Men vad är det det handlar om? Jo, det handlar om kontrollen över våra råvaror och hur de utnyttjas och används framöver. Och det är viktigt, om vi har detta höga exportberoende framöver. Det påpekar också Svenska gruvindustriarbetareförbundet. Skapa kunskapen i Sverige i stället för att kortsiktigt köpa den av multinationella bolag! Jag tycker det borde vara en rimlig utgångspunkt för en arbetarregering.

Vad handlar det om nu? Ni genomför i regeringsställning en politik som – det erkänner Kjell-Olof Feldt i dagens nr av Stockholms-Tidningen – inte ger något stöd till avhjälpande av arbetslösheten men som i stället går ut på att hålla igen lönekraven, öka företagets vinster och låta datoriseringen komma med stormsteg utan något större hinder. Börsspekulation och marginalskattreform – är det inte en orättfärdig politik? Är det inte en fortsättning på en borgerlig politik, kanske med sociala undertoner, som är bättre och som vi ställer upp på och stöder, framför allt AMS-satsningar på kort sikt.

Anf. 31 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! I sitt senaste inlägg säger arbetsmarknadsministern att ett sådant kommissionsarbete som arbetarrörelsens partier i Värmland föreslår riksdagen inte skulle innebära någon planmässighet. Om jag har förstått rätt befarar arbetsmarknadsministern någon form av allmän anarki och roffarparty.

Det är inte fler byråkrater vi vill ha, Anna-Greta Leijon. En sådan här arbetsgrupp eller kommission skulle ha ett starkt fackligt inflytande. Den skulle innebära en breddning av ansvarstagandet. Den skulle öka idéflödet. Om jag inte missförstått föregående interpellationsdebatt totalt, var det just

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

sådana tankar och idéer som där fördes fram när det gäller kvinnornas situation på arbetsmarknaden.

Jag förstår inte, herr talman, arbetsmarknadsministerns avoga inställning till en sådan här fin aktivitet och decentraliseringspolitik.

Anf. 32 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Björn Samuelson kanske missförstod mig i viss mån. Problemet är att väldigt många områden i vårt land tyvärr har stora svårigheter på arbetsmarknaden. Många län och enskilda orter upplever situationen som mycket krisartad. Därför vänder sig många till regeringen och vill ha ett gemensamt kommissionsarbete. Jag tror inte det är möjligt för oss att driva arbetet på det sättet annat än undantagsvis. Ett sådant undantag var Norrbotten därför att situationen där är ännu mycket allvarligare än på andra håll i landet. Det var bara det jag menade med svårigheten att tillgodose alla sådana här önskemål som förs fram i dag, inte bara från Värmland utan också från andra områden.

Får jag sedan bara säga att den politik som regeringen driver innebär att utomordentligt många ansträngningar satsas på rätten till arbete. Vi sade i valrörelsen att det inte finns någon möjlighet för oss att omedelbart vända den negativa utvecklingen på arbetsmarknaden. Vi sade i valrörelsen, liksom vi sade här i kammaren under förra våren, att nästa vinter kommer att bli svår på arbetsmarknaden. Tyvärr har dessa farhågor besannats. Det finns inte möjlighet för en regering som tillträder i oktober månad att snabbt lösa alla problem. Devalveringen och investeringsprogrammet kommer att få positiva effekter på arbetsmarknaden, men tyvärr märks det inte med detsamma. Får vi ordning på vår ekonomi, så kommer det att ge positiva effekter genom att vi kan sänka räntan och ge större utrymme för satsningar. På kort sikt har vi arbetsmarknadspolitiken att tillgå, och utan den skulle arbetslösheten i Sverige i dag vara väldigt mycket större än den är. De arbetsmarknadspolitiska insatserna innebär, t. ex. när det gäller beredskapsarbeten, att 73 200 personer under februari i år haft beredskapsarbeten, jämfört med 47 400 för ett år sedan.

Och även om jag kan hålla med Lars-Ove Hagberg om att de här åtgärderna naturligtvis inte är de som man på sikt helst av allt önskar vidta är det ändå så, som väl varje enskild beredskapsarbetare känner det, att detta i varje fall är en vettig sysselsättning. Det är den öppna arbetslösheten vi måste bekämpa, och det är fel när man, som Lars-Ove Hagberg gör, räknar samman dem som är arbetslösa med dem som är föremål för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vi skall vara glada över att vi i Sverige under en lång följd av år har byggt upp arbetsmarknadspolitiken, så att vi kan utnyttja den på det sätt som vi gör i dag. Annars skulle situationen för de enskilda människorna vara så oerhört mycket svårare. Då skulle vi vara lika illa ute som man är på många håll i vår omvärld.

Regeringens möjligheter att på kort sikt medverka till att pressa ned arbetslösheten ligger alltså i de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Samtidigt med att vi gör dessa insatser skall vi verka för andra åtgärder som på lång

sikt kan göra den ordinarie öppna arbetsmarknaden större genom att där bereda utrymme för arbete åt alla. Sådana åtgärder har vi också vidtagit, men de verkar först på sikt.

Nr 96

Måndagen den
14 mars 1983

Talmannen anmälde att Björn Samuelson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

Anf. 33 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Lars-Ove Hagberg tar i sin interpellation upp de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som den socialdemokratiska regeringen förstärkte. Han betraktar dem som om de hade inget eller ringa värde.

Utan dessa åtgärder hade Kopparbergs län haft en arbetslöshet på mellan 9 000 och 10 500 personer i dag. Nu stannade siffran på drygt 7 000 öppett arbetslösa. Det är mellan 2 000 och 3 000 färre arbetslösa än om den borgerliga regeringen suttit kvar vid makten, men det är ändå en avskräckande siffra.

En kombination av tidigareläggning av byggprojekt och satsningar på beredskapsanställningar förbättrar också läget på den övriga arbetsmarknaden. Som exempel på detta kan nämnas att i Borlänge regionen sysselsätts f. n. 180 byggnadsarbetare – snickare, målare, murare, betongarbetare – i beredskapsarbeten. De här byggprojekten har som ytterligare effekt gett arbete åt 75 byggnadsarbetare utanför de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

Utan en socialdemokratisk regering hade vi inte kunnat börja bygga SJ:s vagnverkstad i Borlänge, inte kunnat förbättra Mellstabron, Djuråsbron eller Mockfjärdsbron. Långsjövägen mot Smedjebacken hade fått fortsätta att vara krokig och gropig. Jag nämner detta bara för att ge några exempel på vad den socialdemokratiska regeringens satsningar betytt för den region jag tillhör – något som Lars-Ove Hagberg väl känner till.

Den socialdemokratiska regeringen gav också kommunerna tillstånd att fritt använda de statliga bidragen till ungdomsslussarna för arbetsbefrämjande åtgärder. I ett flertal kommuner, bl. a. min hemkommun Borlänge, har särskilda åtgärdepaket utformats för att ge ungdomar arbete, utbildning eller aktivitet i någon form. Naturligtvis kräver det också att kommunen har en positiv inställning och skjuter till pengar till sådana projekt.

Det enda negativa med beredskapsarbeten är att de har sex månader som maximal tid för anställning. Detta frestar på kommunernas organisation ur administrativ synpunkt, men också när det gäller ekonomin, anskaffandet av maskiner och utökning av personalutrymmen. Med längre anställningstid skulle administrationen bli mindre och platsförmedlingsresurser skulle frigöras och tas till vara bättre.

Ännu bättre vore det om dessa pengar som anslås till beredskapsarbeten kunde användas till fasta tjänster inom den offentliga sektorn, där de stora arbetskraftsbehoven finns. Det skulle ge kvinnorna tillgång till den arbetsmarknad de av hävd har haft, men även ge ungdomarna en chans till

Måndagen den
14 mars 1983

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

fast arbete. I dag är det ungdomar och kvinnor som drabbas hårdast av den dåliga tillgången på arbete.

Gunnar Nilsson sade i senaste numret av LO-tidningen: Arbetslösheten är inte gratis! Priset är utstampade människor!

Det priset anser vi nog alla vara alltför högt, när vi kan organisera om arbetsmarknaden och flödet av pengar så att det kommer samhället och de många människorna till nytta.

Helt klart är att vi inte kan bygga sysselsättningen på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vi måste bygga upp en industrissysselsättning, och det är vi i full färd med. Även om jag ser med tillförsikt på de sysselsättningsåtgärder som vår socialdemokratiska regering planerat, så känner jag ändå en stor oro för utvecklingen inom stålindustrin, basen för sysselsättningen i Kopparbergs län.

Speciellt osäker är situationen för specialstälverken, där pågående förhandlingar om branschens framtida struktur, lokalisering och omfattning gör situationen ännu osäkrare. Vad skall hända Avesta Jernverk, med Långshyttan och Smedjebacken? Ovissheten är påfallande.

I Norrbottenspropositionen föreslås en flyttning av rälsverket från Domnarvet till Luleå. För mig som borlängebo – med kännedom om den ökande arbetslösheten i vår region – känns det som om vi med hjälp av statliga medel på över 200 milj. kr. flyttar arbetslösheten från Luleå till Domnarvet. Kanske kommer också den lönsamhet som rälsverket har i dag att äventyras. Man frågar sig: Är det en riktig användning av samhällets pengar?

Dalarnas socialdemokratiska kvinnodistrikt uttalade på sin årskonferens under den gångna helgen som sin mening att rälsverkets framtid i Borlänge måste säkerställas. Vi socialdemokratiska riksdagsledamöter från Dalarna kommer att i en motion lägga fram våra synpunkter på Norrbottenspropositionen i just avsnittet om rälsverket och dess framtid.

Trots delvis dystra inslag i mitt debattinlägg ser jag som en trygghet att vi åter har en socialdemokratisk handlingskraftig regering. Lars-Ove Hagbergs interpellation visar bara vikten av att vi fortsätter det program som regeringen lagt upp riktlinjerna för och som redan visar positiva effekter. Det är viktigt att vi inte sår ut missnöje och misstro mot den politiken. Vi måste behålla tron på framtiden, som nu syns ljusna!

Anf. 34 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Inger Hestvik har tydligen funderat över en passus i min interpellation, där jag har skrivit: "Tyvärr pekar regeringspolitiken på att Dalarna får förlita sig på AMS-sysselsättning. Det är i längden en nederlagspolitik." Det står jag för, och jag hoppas att Inger Hestvik också förstår att det är så. Jag säger också att vi ju tillsammans har medverkat till ökade AMS-medel på kort sikt för att klara av situationen. I förlängningen av Inger Hestviks anförande ligger kanske att hon var lika orolig som jag för den bristfälliga industripolitik som regeringen för.

Vad beredskapsarbetena anbelangar så är de ju negativa i den meningen

att anställningstiden är sex månader. Vi kan bara se på hur det är i kommuner och landsting och i statsapparaten. Vi kan fråga dem som skall syssla med personal. Å ena sidan rationaliserar man och tar bort människor, å andra sidan kommer det dit ett beredskapsarbete för samma arbetsuppgift. Det är naturligtvis någonting som räddar för stunden, det är vi helt på det klara med. Men det är en orimlig ordning som det f. n. är.

Jag vill till slut säga till Inger Hestvik att jag hoppas att det inte bara är som borlängebo utan av politiska förnuftsskäl som hon röstar emot en flyttning av rälsverket. Denna gång kanske dalariksdagsmännen röstar på vpk:s förslag. Föregående år har Inger Hestviks kolleger – hon var inte här då – röstat för att det skulle flyttas. Då vågade de inte annat, men de kanske vågar bättre nu.

Anf. 35 ELVY NILSSON (s):

Herr talman! När jag tar det här tillfället i akt att här i riksdagen ta upp Värmlands situation gör jag det mot bakgrund av att länets problem är mer allvarliga än kanske någonsin tidigare. Jag är medveten om att arbetsmarknadsministern väl känner till förhållandena, men jag vill ändå beröra en del saker.

Jag vill då allra först honorera den socialdemokratiska regeringen för vad som trots allt hittills har satsats på Värmland. Senast förra veckan antog riksdagen sålunda ett förslag från regeringen om ekonomiskt bidrag på 25 miljoner till Lesjöfors AB, vilket möjliggör för detta bruk och detta samhälle att leva vidare. Tidigare har det – som arbetsmarknadsministern nämnde – satsats extra beredskapsmedel till bl. a. underhåll och byggande av vägar i Värmland samt skett en hel del tidigareläggningar av statliga investeringar, och utan dessa åtgärder skulle arbetslösheten varit ännu högre. Detta är självfallet mycket positivt, och värmlänningarna är också mycket tacksamma för detta.

Men tyvärr är situationen för Värmland så allvarlig att det krävs mycket stora insatser på väldigt många områden, om man skall finna lösningar på länets problem. Beredskapsmedel och beredskapsarbeten är givetvis bra på kort sikt, men nu riskerar denna verksamhet att bli så stor att det tenderar att bli svårigheter att finna meningsfulla arbeten utan att gå in på områden som rätteligen hör till den ordinarie arbetsmarknaden. Utbudet av lediga platser inom industrisektorn är sålunda skrämmande lågt.

Den pågående strukturomvandlingen på såväl järn- och stålsidan som då det gäller skogen slår mycket hårt i Värmland. Detta förhållande, tillsammans med den långvariga lågkonjunkturen, har medfört att Värmland har blivit det län som jämte Norrbotten är hårdast drabbat i landet.

Vi från Värmland ser positivt på de förslag till insatser för Norrbotten som just nu ligger på riksdagens bord, och vi hoppas att dessa skall bidra till att rädda Norrbotten.

Men nu måste det faktiskt bli Värmlands tur. Nu måste det till också någon form av Värmlandspaket. I annat fall riskerar stora delar av Värmland – precis i likhet med Norrbotten – att bli ett ödelandskap. Bristen på

Måndagen den
14 mars 1983

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

arbetstillfällen är stor. I dess spår följer en avflyttning som från vissa kommuner sker i så snabb takt att deras möjligheter att bestå som självständiga kommuner hotas. En ytterligare minskning av det begränsade befolkningsunderlaget i dessa kommuner skulle medföra allvarliga följder då det gäller möjligheterna att fullfölja den regionala servicen.

Framför allt är det bruksorterna som har drabbats speciellt hårt, och jag vill låta Hagfors kommun exemplifiera situationen. Lokalt har man i Hagfors i dag enligt uppgift en arbetslöshet på 12 %, och befolkningsminskningen under en tioårsperiod har varit 2 217 personer, varav 1 250 utgör nettoutflyttning. Enligt prognosen kommer denna utveckling att fortsätta. Man beräknar att befolkningen i Hagfors kommer att minska med 1 500 personer under 1980-talet, om inte situationen radikalt förändras. Kommunen har i dag drygt 17 000 invånare.

Naturligtvis är det i första hand ungdomen som måste söka sig bort för att få sin utkomst – en utveckling som i sin tur medför en snedfördelning i åldersstrukturen.

Vad jag här har anfört kan i princip också gälla för övriga kommuner i framför allt norra och östra delarna av Värmland. Det är sålunda inte realistiskt för de arbetssökande att tänka sig att kunna få arbete i angränsande kommuner inom pendlingsavstånd. Enda möjligheten är således att flytta från Värmland – om ens det är någon möjlighet numera.

Vi har från socialdemokratiskt håll på Värmlandsbanken i år liksom under flera år tidigare motionsvägen aktualiserat en rad åtgärder, som om de genomfördes skulle kunna bidra till att minska arbetslösheten. Bl. a. föreslår vi statlig medverkan till tidigareläggning av olika sjukhusprojekt som är planerade. Vi föreslår också tidigareläggning av vissa ny- och ombyggnader av skolor och allmänna samlingslokaler m. m., en ökad satsning på turism, bl. a. det s. k. Branäsprojektet i norra Värmland, industricentra i Torsby – för att bara nämna några exempel ur årets motion. Extra anslag till byggande och underhåll av vägar har vi redan erhållit, men utöver det föreslår vi bl. a. medel till projektering och byggande av vägen Mossfallet–Rämnen i Hagfors kommun. Det är en satsning som bl. a. skulle få stor betydelse för transporterna mellan de värmländska stälorterna och övriga Bergslagen.

Jag behöver inte här inför arbetsmarknadsministern exemplifiera ytterligare, men jag vill – bara för att återknyta till situationen i Hagfors och övriga bruksorter – understryka vikten av att staten medverkar till en lösning för Nyby Uddeholm AB. Snabba åtgärder måste nu sättas in för att rädda de jobb som finns kvar, och åtgärder måste vidtagas som garanterar ersättningsarbeten för de sysselsättningstillfällen som trots allt kommer att falla bort på bruksorterna. Jag kan i detta sammanhang nämna att antalet anställda i Uddeholms AB inom Hagfors kommun minskat med 860 personer under en tioårsperiod. Mot bakgrund av Bergslagens alldeles specifika problem föreslår vi sålunda i vår motion att regeringen tillkallar en särskild kommission med uppgift att utarbeta ett långsiktigt program för industriuppbyggnad och reindustrialisering i Bergslagen. Det är med tillfredsställelse

jag här hör arbetsmarknadsministerns synpunkter på denna fråga och att regeringen ser allvarligt på problemen just i Bergslagen.

Förslag till olika lösningar på Värmlands sysselsättningsproblem har också framförts från bl. a. socialdemokratiska partidistriktet och LO-distriktet i Värmland vid olika uppvaktningar.

Det finns alltså rikligt med material från Värmland som kan utgöra underlag för ett speciellt åtgärds paket för att främja sysselsättningen, och det är vårt sammanfattande krav i motionen. Det är också min förvisning att Anna-Greta Leijon gör vad på henne ankommer för att detta skall komma till stånd. I vilken form de här åtgärderna sedan kommer är naturligtvis till syvende og sidst av mindre betydelse.

Anf. 36 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Så länge arbetslösheten är hög är förhållandena otillfredsställande och måste förändras – insatser måste till för att förbättra situationen. Dagens arbetslöshet är stor och kräver åtgärder, men den hade, som redan har sagts från denna talarstol, varit ännu större om inte den socialdemokratiska regeringen – något som ju också framgår av statsrådets svar – vidtagit kraftiga åtgärder. En öppen arbetslöshet i Kopparbergs län på 7 200 personer för ungefär en vecka sedan – närmare bestämt den 8 mars – är en hög siffra och den rymmer många mänskliga svårigheter. Men enligt min uppfattning pekar prognosen på att utan de kraftiga åtgärder som regeringen vidtagit hade antalet öppett arbetslösa varit större, med bortemot 3 000 fler arbetslösa, ja, kanske rent av ännu fler.

Visst kan man, som Lars-Ove Hagberg gör i sin interpellation, ha kritiska synpunkter på "AMS-sysselsättningen". Men när inte industrin orkar ta sitt fulla ansvar och konjunkturen inte hjälper till att skapa industrisysselsättning i önskvärd utsträckning, är AMS-arbeten något positivt och något som vi behöver. Vi har ju många angelägna arbetsobjekt i gång tack vare arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En del av de pågående vägarbetena kan ha stor framtida betydelse, som också arbetsmarknadsministern påpekade, för både lokalbefolkning och industri. AMS-arbeten kan i sin förlängning ha många gynnsamma effekter. Vi får inte nedvärdera angelägna arbeten bara därför att dessa utförs i AMS regi eller därför att de utförs med stöd av beredskapspengar. Ett arbete är ett arbete och måste alltid värderas som ett sådant.

Tillgänglig arbetslöshetsstatistik visar mycket hög arbetslöshet i vissa av Kopparbergs läns kommuner. Man skulle rent av kunna säga att samtliga av länets kommuner har hög arbetslöshet men att några har ännu högre. Andelen arbetssökande av befolkningen är störst i några av våra glesbygdskommuner. Där betyder beredskapsarbeten mycket. Jag hoppas och förutsätter att regeringen också följer utvecklingen mycket noga och om så behövs vidtar särskilda åtgärder. I en del av de här kommunerna är arbetslösheten så hög att förhållandena där gott kan jämföras med Norrbottens.

Vi måste alla vara intresserade av och arbeta för att alla människor som vill

Måndagen den
14 mars 1983

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

ut på arbetsmarknaden också kan få ett meningsfullt arbete. Självfallet måste önskemålet vara att det är den ordinarie arbetsmarknaden som kan klara detta. Men när detta inte går måste samhället genom sina arbetsmarknads-politiska åtgärder gripa in.

I ett mycket dystert läge tycker jag ändock att det finns vissa ljuspunkter, sådant som åstadkommits tack vare samhällspolitiska åtgärder. Jag vill kort i den här debatten redovisa att antalet anställda med lönebidrag i länet har ökat. Det är människor med någon form av handikapp. I februari i år hade vi i länet 897 anställda med lönebidrag. Det var en ökning på ett år med 56 personer – ett inte obetydligt tillskott av arbetstillfällen för utsatta grupper. Även Samhällsförbundsgruppen har ökat antalet anställda. I februari 1983 hade Dalagruppen ca 1 250 anställda – en ökning med nära 90 personer på ett år.

Som jag redan påpekat är inte förhållandena bra i Kopparbergs län, och mest utsatta är kvinnor och ungdomar. Av de arbetslösa mellan 16 och 24 år är betydligt mer än hälften flickor.

Bakom allt mörker bör det dock finnas ett ljus, och det är den dag då devalvering och begynnande högkonjunktur ger utslag i behov av nyanställningar. När behov av nyanställningar kommer krävs kunskap för att kunna ta erbjudna arbeten – inte minst i en tid när arbetslivet förändras snabbt. Då krävs många gånger ny och mer kunskap. Det är min förhoppning, och jag uppmanar de arbetslösa: Utbilda er, skaffa er kunskaper för att kunna ta de arbeten som erbjuds! Jag vill också vädja till arbetsmarknadsministern: Låt även i fortsättningen medel i största möjliga utsträckning finnas till förfogande för utbildning av arbetslösa. Det bör i stort sett kunna ske utan merkostnad för samhället, t. ex. genom omstrukturering av AMU:s resurser, flexibilitet vid AMU-centra, saxning av utbildning, köp av utbildningskapacitet i företag m. m. Framtiden behöver utbildad arbetskraft. Därför hoppas jag att regeringen gör allt för att skapa utbildningsresurser för arbetslösa och för sådana som riskerar att slås ut om de inte får erforderlig utbildning. Jag vill också uttrycka en förhoppning om att dessa grupper utnyttjar den utbildning som står till förfogande.

Det finns, herr talman, en sektor som i dag går förhållandevis bra och kring vilken det under de senaste veckorna förts en väldig debatt: skogsindustrin. Framför allt förefaller sågverken just nu ha en god avsättning för sina produkter. Alla skogsägare har ett ansvar när det gäller råvara till skogsindustrin, och då borde den debatt som nu förts vara en signal och en väckarklocka, så att man ser till att behövliga virkeskvantiteter levereras till landets skogsindustri och då inte minst till sågverken. När det gäller en industrigren som har sysselsättning även i ett i övrigt arbetsmarknadsmässigt sett svårt läge och ger värdefulla exportinkomster måste alla hjälpas åt så att inte råvarubristen försvårar situationen. Här måste vi alla hjälpas åt att skapa flera arbetstillfällen. Ökad aktivitet i skogen skulle ge fler arbetstillfällen både i industrin och i skogen. Detta gäller inte minst i Dalarna som det skogslän det är. Ökad skogsvård skulle kunna skapa arbetstillfällen på både kort och lång sikt. Landets skogsägare har ett ansvar som nu borde ses som en

utmaning till insatser, som skapar och tryggar ett framtida uthålligt skogsbruk med många värdefulla arbetstillfällen som följd i svensk skogsnäring. Detta är till nytta för oss alla och borde nu, som ett svar på den förda debatten, vara en utmaning för den enskilde skogsägaren att leverera virke och utföra skogsvård. Det skapar sysselsättning på både kort och lång sikt. Jag tycker – och jag förutsätter att det är så – att om man högljutt ställer krav, så måste man vara beredd att ta ett ansvar i landets intresse.

Fru talman! Jag hoppas att arbetsmarknadsministern är beredd att mycket noga följa sysselsättningsläget i Kopparbergs län och vidta erforderliga åtgärder. Det skulle vara önskvärt med någon form av större byggarbetsplats som skapar sysselsättning med många följd effekter. Vi behöver samhällets stöd för nya arbetstillfällen, och jag hoppas att regeringen där är beredd att medverka, så att läget kan förbättras i länet.

Fru talman! Det finns, som jag redan sagt, kommuner i Kopparbergs län där arbetslösheten är jämförbar med den i Norrbotten. Där skulle särskilda insatser behövas, och insatser inom transportsektorn skulle vara till stor nytta. Bara som ett exempel och en förhoppning vill jag uttala att en upprustning och utbyggnad av västerdalsbanan skulle vara till stor nytta för norra och västra delarna av landskapet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 37 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Jag instämmer i stort när det gäller den problemframställning som Ove Karlsson har lämnat. Till det sista han sade, om västerdalsbanan, kan jag lägga att inriktningen på trafikpolitiken kommer att avgöra västerdalsbanans framtid. Vi vet att – det har vi ju erfarit i vårt hemlän – det kommer oroande tecken från SJ:s administration på dessa punkter.

Jag vill också peka på en annan sak. När jag talar om 8 % arbetslöshet och om 14 000 människor som icke har ordinarie arbete vill jag därmed visa hur stort problemet är. Jag förringar för den skull inte utbildning. Men jag kan i nästa moment säga att om det finns 7 000 öppet arbetslösa, så finns det 7 000 personer som inte har något ordinarie arbete och följaktligen måste ha ett så småningom. Det är storleksordningen på problemet. Det är därför som jag har pekat på den saken. Kom inte och säg att 7 000 människor för jämnans skall sysselsättas med hjälp av arbetsmarknadspolitiska åtgärder!

Vidare vill jag peka på en annan sak. Efter den debatt som har förts på lokalt plan inom arbetarrörelsen och där man har gett uttryck för en tro på löntagarfonder, inflytande etc., tror man nu tydligen på devalvering, högkonjunkturer och överläggningar med storföretagen. Det framgår av en motion som väckts. Man skall tala samma intressen till rätta som nu håller på att odörläggas den aktuella bygden. Det är att hamna långt från de tankar som fanns 1975. Samtidigt utgör nog detta en del av den svekdebatt som pågår inom arbetarrörelsen och som tyvärr skapar passivitet och innebär större framsteg för de borgerliga, vilka får ett grepp om debatten.

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

Som representant för arbetarrörelsen måste jag tyvärr säga att det är en av effekterna av den debatt som har kommit i gång efter regeringsskiftet.

Anf. 38 ÅKE SELBERG (s):

Fru talman! Norrbottens län har under en lång tid lämnat viktiga bidrag till vårt lands utveckling. Naturtillgångarna inom länet har tagits till vara, till gagn för det egna länet men också för det svenska folkhushållet.

Råvaran från länets skogar har kunnat omsättas i miljardvärden i exportinkomster, vilket i sin tur medfört betydande sysselsättningsmöjligheter. Detsamma har gällt för malm, stål och järn från länets gruvor och järnverk. Dessa har bidragit till och försörjt stora delar av den svenska verkstadsindustrin men också utgjort mycket viktiga exportproducenter. Utbyggnaden av vattenkraften i Norrbotten har gett vårt land och vår energikrävande basindustri tillgång till billig energi, och den har verksamt bidragit till att man med stor framgång kunnat hävda sig på världsmarknaden.

Men så kom 1970-talets djupa och långvariga lågkonjunktur, som medförde en minskad efterfrågan på de svenska basindustriernas produkter. Samtidigt ökade den internationella konkurrensen. Tillsammans ledde detta till att Norrbotten hamnade i en utomordentligt svår situation. Det är ju så att vårt län i dag inte har en egen arbetsmarknad som kan stoppa utflyttningen.

När socialdemokraterna tidigare var i regeringsställning var målsättningen att utflyttningen från skogslänen skulle stoppas. Jag vill påstå att det ledde till framgångar i mitten på 1970-talet. Vi ville då öka sysselsättningen i skogslänen för att få en stabilare arbetsmarknad.

Och med höstens val fick vi ju en socialdemokratisk regering. Redan efter mycket kort tid lade man fram förslag till åtgärder som innebar att vi fick en klart långsammare ökning av arbetslösheten i Norrbotten. Men en sak är säker: Att vända på en så besvärande utveckling kommer att ta tid. Det går ej hur snabbt som helst, om än det vore önskvärt. När man lyssnar på en del av dem som yttrar sig, kan man ibland tro att det med ett enda penseldrag skulle gå att förändra allt. Tyvärr är verkligheten en annan.

Jag vill instämma i det interpellationssvar som arbetsmarknadsminister Anna-Greta Leijon nyss här har lämnat angående regeringens förslag till åtgärder för att komma till rätta med problemen i Norrbotten.

Förra veckan avlämnade regeringen Norrbottenspropositionen. Det är en proposition som i allt väsentligt är utformad i enlighet med den utvecklingsplan som den politiska och fackliga arbetarrörelsen i Norrbotten utarbetat.

Norrbottenspropositionen har fått stort utrymme i massmedia. Men vi skall komma ihåg att många människor har arbetat med utvecklingsplanen. Arbetet har utförts av studiecirklar, fackföreningar, enskilda människor osv., som gjort sitt yttersta för att utforma förslag till gagn för Norrbotten. Därför är det litet svårt att förstå Paul Lestanders negativa inställning till

propositionen. Jag är helt övertygad om att en stor majoritet i Norrbotten ser positivt på regeringens åtgärder.

Visst finns det många fler åtgärder som går att önska, och visst finns det områden och kommuner som hoppats få ut mera. Men de åtgärder som regeringen nu föreslår kommer att beröra de allra flesta invånarna i länet i positiv riktning.

Den satsning som görs på malmfälten, där LKAB får ca 1,4 miljarder kronor, kommer att innebära betydligt ljusare framtidsutsikter både för företaget och för de anställda. Naturligtvis hade det varit önskvärt att man kunnat behålla samtliga anställda, och visst känner vi för dem som måste gå. Visst måste det kännas bittert att lämna sitt arbete, men det arbetas f. n. intensivt för att hitta ersättningsjobb för den övertaliga personalen. Det finns en förhoppning om att den frizon som skapats för Svappavaaras del skall få önskvärda effekter på sysselsättningen och för den bygden.

Utöver vad arbetsmarknadsministern nämnde i sitt svar kan nämnas satsningarna inom kommunikationerna på 80 milj. kr., varav hälften går till upprustning av malmbanan. Utbildningsdepartementet får 37,5 milj. kr., där tyngdpunkten är lagd på forskning och utveckling. Jordbruksdepartementet får 49,4 milj. kr., varav 45 milj. kr. går till skogsnäringen i form av satsningen på skogsvård och skogsvägar. Bostadsdepartementet får 65 milj. kr., där 30 milj. kr. går till kartproduktion som kommer att ge 50 nya jobb och 35 milj. kr. till reparation och ombyggnad av fastigheter. ett mycket välbehövligt tillskott för den hårt drabbade byggnadsarbetarkåren i länet.

Jag skulle kunna göra uppräknigen betydligt längre.

Låt mig till sist säga: All arbetslöshet är av ondo, och den skall också med alla medel bekämpas. Naturligtvis kommer inte förslagen i Norrbottenspropositionen att lösa alla problem. Men jag vill nog påstå att vi nu i Norrbotten har fått redskap för att skapa en bättre framtid och en bättre tillvaro i vårt län. Låt oss nu med optimism och gemensamma krafter se till att vi också använder dem.

Anf. 39 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Fru talman! Jag förstår liksom inte, utifrån uppläggnigen av Åke Selbergs anförande, vad han förstått av mitt inlägg!

Jag har konstaterat att Norrbottensplanen är en stor ekonomisk satsning. Jag har konstaterat att huvuddelen av resurserna går till rekonstruktion av statliga företag. Men jag har också gjort det helt följdriktiga konstaterandet att de offensiva insatserna, de industripolitiska insatserna, inte är tillräckliga för att lösa arbetslöshetsproblemen i Norrbottens län. Och jag gör också det självklara följdkonstaterandet att det finns anledning att återkomma till förslagen i Norrbottenspropositionen vid den fortsatta behandlingen i riksdagen. Då kan vi ta upp en debatt om min faktiska inställning till Norrbottenspropositionen.

Måndagen den
14 mars 1983

*Om arbetslösheten
i Kopparbergs,
Värmlands och
Norrbottens län*

Anf. 40 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! De inlägg som har gjorts här av Inger Hestvik, Elvy Nilsson, Ove Karlsson och Åke Selberg visar den oro för arbetslösheten och arbetslöshetens verkningar som finns på väldigt många ställen i vårt land. Jag tror att det är viktigt att vi hela tiden fortsätter debatten om arbetslösheten och om åtgärder emot den för att inte hamna i samma situation som den man har råkat i i så många andra länder, där man undervärderar problemen, där man inte bryr sig så mycket om utan tolererar arbetslösheten.

I dessa inlägg har det också funnits en positiv inställning till åtgärderna, inte minst till utbildning – Ove Karlsson förde fram det – och också till de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i form av lönebidrag och beredskapsarbeten. Jag tror att det är viktigt att vi har just den grundinställning som kommit fram i inläggen. Det är arbetslösheten vi skall kritisera – vi skall inte kritisera insatserna mot arbetslösheten. Själva arbetslösheten är det vi skall attackera.

Får jag också säga några ord apropå Åke Selbergs inlägg, där han redovisar att det är väldigt många människor som har medverkat i att utarbeta den s. k. Norrbottensplanen. Det är ju så i dag i Sverige på många ställen att de enskilda människorna känner ett allt större engagemang och en allt större vilja att också själva vara med och arbeta för att ta både den egna orten och landet ur de problem som vi nu har. Jag skulle vilja påstå att det finns – inte minst på många av våra bruksorter – en mycket stark sådan vilja. Lesjöfors och Norberg är två välkända exempel, det finns många andra sådana ställen. Det är viktigt för oss i regeringen och i riksdagen att ta till vara de insatser som enskilda människor vill göra och att få ett samspel mellan åtgärder på lokal, regional och statlig nivå. Jag hoppas och tror att vi skall kunna utveckla ett samarbete som leder oss bort från den alltför stora arbetslösheten i dag.

Anf. 41 ELVY NILSSON (s):

Fru talman! Självfallet är det riktigt att det är arbetslösheten som vi i första hand skall kritisera och inte det som görs för att bekämpa arbetslösheten. Jag vill poängtera ytterligare ett par faktorer som speglar Värmlands extrema läge när det gäller arbetsmarknaden.

Jag nämnde i mitt inlägg att andelen beredskapsarbeten nu är så stort att det börjar bli problem. Jag kan ju nämna att närmare 4 000 personer just nu är sysselsatta i beredskapsarbete. Det är 245 fler än i december månad och det är över 1 000 fler än för ett år sedan. Detta, menar jag, speglar ett onaturligt förhållande, även om det självfallet är positivt på kort sikt och självfallet också är bättre än arbetslöshet. Men vad jag vill understryka är att denna situation inte får permanentas.

Det är också synnerligen allvarligt att det bara är 15 av 382 lediga jobb i Värmland i slutet av januari som är att hänföra till industrisektorn och att den nedåtgående trenden i andelen platser i tillverkningsindustrin fortsätter. Ser man på antalet kvarstående platser per 100 arbetslösa finner man att Värmland ligger på ett genomsnitt av fyra jobb för varje hundratal personer.

Det innebär hälften av genomsnittet i landet.

Även när det gäller den låga förvärvsfrekvensen för kvinnor, som vi hade uppe nyss i den förra interpellationsdebatten, ligger Värmland illa till. Totalt i länet är det 43,4 % som har ett förvärvsarbete över 20 timmar per vecka mot 47,7 % för riket som helhet. Om jag återvänder till Hagfors eller övriga bruksorter är antalet där endast 39,4 %. Detta innebär att det förutom den mycket höga redovisade arbetslösheten också finns en mycket stor latent arbetslöshet eftersom, enligt vad som sagts här tidigare, många kvinnor inte anser det mödan värt att över huvud taget besöka sin arbetsförmedling. Det finns därför alla skäl att noga pröva alla de förslag till lösningar på Värmlands sysselsättningsproblem som i olika sammanhang kommer till regeringen. Vi förutsätter att det också sker.

Anf. 42 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! Jag skall vara mycket kortfattad. Jag delar arbetsmarknadsministrerns uppfattning att det är arbetslösheten som vi skall kritisera och försöka komma till rätta med.

Med anledning av detta vill jag säga att Kopparbergs län börjar få den situationen att det blir svårt att finna lämpliga objekt till beredskapsarbeten som ger människor sysselsättning. Därför vore det önskvärt om man kunde se över den objektsreserv som finns, så att nya beredskapsarbeten kan skapas. Då måste man förmodligen också tillåta beredskapsarbete inom områden som i dag inte är tillåtna för beredskapsarbete, typ skolor och fritidsanläggningar.

Anf. 43 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Får jag först säga till Elvy Nilsson att vi från olika håll i Värmland har fått ganska många både små och stora förslag till åtgärder. En del av det som finns med i förslagen är sådant som man borde kunna lösa på länsplanet, bl. a. med hjälp av länsarbetsnämnden. Därför har vi från departementets sida varit i kontakt med länsarbetsnämnden för att försöka få fram lösningar. Åtminstone på en del av de här punkterna vet jag att man redan har fått fram lösningar.

Beträffande beredskapsarbetena är det klart, att när vi har en så stor volym på beredskapsarbeten som vi har i dag, och när man under så pass lång tid som det nu är fråga om håller uppe en stor volym, kan det bli problem. Därför gäller det för oss att hela tiden försöka se om vi kan hitta utvägar och forma nya åtgärder. Inom regeringen pågår, som har redovisats i olika sammanhang, ett sådant arbete för att man skall se om det är möjligt för oss att finna former där vi kan avlösa beredskapsarbeten till mera permanent sysselsättning eller på annat sätt lösa en del av de svårigheter som har uppstått framför allt inom kommuner och landsting. Det är ju inom kommuner och landsting som vi har haft den stora andelen beredskapsarbeten.

Ett sätt att medverka till att lätta situationen där är att öka andelen beredskapsjobb inom den enskilda sektorn. Där har vi också drivit ett sådant arbete. Vi har försökt att påverka parterna på arbetsmarknaden, och även

om det fortfarande är kommuner och landsting som har den stora andelen beredskapsarbeten har det varit en mycket kraftig ökning av beredskapsarbeten just inom den enskilda sektorn, där siffran nu är drygt 14 000 mot enbart några hundra för ett år sedan. Jag tror att vi på detta område fortfarande har stora möjligheter att göra ytterligare insatser, kanske framför allt för ungdomarna. Sedan är förutsättningarna skiftande inom olika delar av landet, också när det gäller möjligheten att gå in med den här typen av åtgärder.

Jag vill försäkra Elvy Nilsson om att vi är medvetna om de svårigheter som finns och arbetar med dem. Samtidigt tror jag att det är mycket angeläget att vi i grunden ser mycket positivt på just beredskapsarbetena, eftersom vi vet att de är, och under lång tid har varit, ett av våra bästa arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel. De har också upplevts som mycket positiva av de enskilda människorna när dessa har fått chansen till ett beredskapsarbete.

Vi skall diskutera kritik och rätta till saker när de görs felaktigt, men samtidigt skall vi ha den här positiva grundinställningen, för då tror jag att vi har de bästa förutsättningarna att vidta positiva åtgärder för dem som är arbetslösa.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1982/83:79 om sex timmars arbetsdag

Anf. 44 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Lars-Ove Hagberg har frågat mig om regeringen är beredd att utreda en arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag samt om regeringen är beredd att vidta åtgärder så att möjligheterna till övertid begränsas.

Enligt Lars-Ove Hagberg skulle regeringens tilläggsdirektiv till delegationen för arbetstidsfrågor (DELFA) bl. a. innebära att en arbetstidsförkortning på förhand bedöms som ekonomiskt omöjlig.

Kortare arbetstid är ett viktigt socialt och jämställdhetskrav. Sex timmars arbetsdag är det långsiktiga målet för oss socialdemokrater. Vi anser dock att en kommande arbetstidsförkortning bör ske med bibehållen lön för de anställda. Detta är en syn som vi delar med bl. a. LO. Det är mot denna bakgrund som DELFA:s tilläggsdirektiv bör ses. Delegationen skall se till att underlag finns så att arbetstidsförkortningar fortlöpande kan ställas som ett alternativ till annan standardökning så snart detta utrymme finns. DELFA har ju, som Lars-Ove Hagberg väl känner till, utrett vissa övergripande frågor vad gäller sextimmarsdagen. Vi har därigenom fått en grov bild av hur sextimmarsdagen skulle påverka bl. a. utbildningsbehov, arbetsmarknad, barntillsyn, familjeförhållanden, etc. Med denna kunskap skall vi nu närmare söka belysa effekterna av stegvis förkortad arbetstid. Jag har i utredningsdirektiven gjort bedömningen att det f. n. inte finns något ekonomiskt utrymme för en arbetstidsförkortning men att ett sådant kan komma att skapas under 1980-talets senare del.

Regeringen har vidare den uppfattningen att det är arbetsmarknadens parter som avgör takten i arbetstidsförkortningarna, eftersom detta primärt är en förhandlingsfråga. Därför skall DELFA endast bistå med underlag och material som underlättar för parterna att väga arbetstidsförkortningar mot andra standardökningar.

Beträffande begränsningar av övertiden anser jag att också detta i första hand är en fråga för arbetsmarknadens parter. Den nya arbetstidslagen begränsar i princip övertiden till 200 timmar per år, vilket anses motsvara 150 timmar enligt tidigare ordning. Detta beror på att tillåten ledighet från ordinarie arbetstid numera likställs med fullgjord arbetstid, vid beräkning av övertidens omfattning. Det var också av den anledningen som övertidsgränsen höjdes. Arbetstidslagen är dispositiv, och parterna kan alltså träffa avtal om avsteg från huvudregeln. Jag ser f. n. inga skäl att skärpa lagstiftningen vad gäller övertidsuttaget. Några sådana krav har inte heller framförts av de fackliga organisationerna.

Anf. 45 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Motivet för en arbetstidsförkortning har traditionellt varit att arbetarna skall få del av produktionsresultatet. Under senare årtionden har vidare jämställdhetsaspekten vägt tungt. Andra motiv är demokratiaspekten – möjligheten till ett aktivt samhällsarbete – och de sociala aspekterna, dvs. möjligheterna till omvårdnad om våra barn och äldre och möjligheterna till en minskad utslagning.

Till detta kommer så sysselsättningsmotivet, som nu tränger sig fram. Det är viktigt i just det här årtiondet på grund av elektroniken, dvs. datateknikens utveckling – den slår ut arbetstillfällena som aldrig tidigare och i mycket hög takt.

Debatten om sextimmarsdagen har alltså förts i många år. Vpk väckte kravet här i riksdagen i mitten av 1970-talet och har vidhållit det med de angivna motiven, sammanhållna – inte var för sig. Kvinnorörelsen under 1970-talet har också drivit kravet. De socialdemokratiska kvinnorna har varit med och drivit det. Såvitt jag förstår vidhåller de kravet men får inte gehör. Vi kanske senare får höra vad de själva tycker om sin position. Fackligt aktiva kvinnor drar f. n. i gång sextimmarskommittéer. Vad gäller det som händer utomlands, är det Europafacken som säger att vi skall ha kortare arbetsdag.

Jag skulle vilja deklarerat att det som man försöker säga om arbetsdelning utan bibehållen lön är till viss del falskt. När man manifesterade i Bryssel sade man i alla fall att man skulle ha bibehållen lön, att man skulle satsa på offentliga investeringar och att man skulle försöka att få flera i arbete genom arbetstidsförkortning. I och med att man har bibehållen lön skulle man alltså också behålla köpkraften. Man ville att de sociala rättigheterna skulle skyddas och utvecklas. Man skulle också ha särskilda åtgärder för sysselsättning åt ungdomar och kvinnor. Man ville gå mot industriell demokrati.

Jag tycker att jag känner igen kraven från den svenska debatten. Alltså är

Måndagen den
14 mars 1983

*Om sex timmars
arbetsdag*

det inte en passiv arbetsdelning som drivs av Europafacken rakt upp och ner. Det finns vissa undantag, men jag tycker att vi skall ta bort den myt som man på visst håll försöker odla. I LO-tidningen har även Berit Rollén gjort sig till tolk för den.

En som har kommit in på slutet som en auktoritet är Rudolf Meidner. Även Metalls utredningssekreterare har diskuterat detta, liksom Gunnar Adler-Karlsson. Jag uppfattar deras inlägg så, att de är väldigt oroliga för elektroniken och datautvecklingen framöver och vill ha en arbetstidsförkortning.

Regeringen ger i detta läge DELFA tilläggsdirektiv och säger att vi skall sätta fart på debatten om arbetstid. Man kan fråga sig vad det är för någonting som skall debatteras nu. Läser man direktiven för att se vad de syftar till, ser man att det inte skall läggas fram något förslag. Det sägs redan från början att det inte är ekonomiskt möjligt – eller *kanske* möjligt. Jag ser ingenstans att man tar på allvar datateknikens utveckling som den illustreras i dag.

Om man skulle vara riktigt elak, skulle man säga att direktiven till DELFA kom i ett sådant läge att det blev en avledningsmanöver. Kraven på en arbetstidsförkortning är så starka att det borde vara ett förstahandsskäl att pröva det just nu.

DELFA:s arbete skall alltså utgöra ett underlag för arbetsmarknadens parter. Det kan ju låta vackert. Regeringen och arbetsmarknadsministern hänvisar till att arbetsmarknadens parter skall avgöra utrymmet. Avhänder man sig då ansvaret? När det gäller avtalsrörelsen har arbetsmarknadens parter fått ganska kraftiga pekpinnar om hur stort utrymmet är, och t. o. m. vilka regler och klausuler man skall ha i avtalet har regeringen gått in och talat om. Men i den här frågan är pekpinnen: det är omöjligt. Och så säger man att det skall arbetsmarknadens parter avgöra.

Egentligen handlar detta om hur vi fördelar och organiserar samhällets resurser, hur vi ser på de arbetslösa, på de sociala problemen, på utslagningen, på vilka kostnader och vilka kulturella förluster över huvud taget vi får med det system för arbetstid som vi har i dag. Det handlar alltså inte om en lönedepressning i detta läge.

Berit Rollén säger i en intervju i LO-tidningen att det krävs minst en eller två timmars förkortning, och det har folk inte råd med i dag, det är en politisk omöjlighet. Hon pläderar alltså för en eller två timmars arbetstidsförkortning men säger att det har vi inte råd med. Men är det inte så att det gäller en total omfördelning av kostnader som går till spillo, som är improduktiva i form av människor som går och inte gör någonting men som kunde vara verkligt nyttiga för samhället? Med en arbetstidsförkortning skulle de komma med, och vi skulle få många positiva effekter.

Vi har i vpk gjort en utredning av detta, som pekar på att går vi i en första etapp ner till sju timmar, så kostar det 2,5 % varje år. Vi tycker att det är riktigt att ta det här steget, utifrån sociala skäl och jämlikhetsskäl men även av sysselsättningsskäl. Det är egentligen ingen stor kostnad, med tanke på att man kan göra en total samhällelig fördelning. Men regeringen tar i dag inte in

detta utan bollar bort hela frågan genom att säga att detta avgör arbetsmarknadens parter.

Vem skall avgöra helheten? Är det fackföreningarna som skall avgöra den? Vem skall ta hänsyn till de arbetslösa, till kvinnornas jämställdhet och de problem som finns där? Måste det inte vara de politiska instanserna? Jag vill påpeka att varje arbetstidsförkortning av betydelse hittills har genomförts via lagstiftning.

Enligt vad jag kan förstå är interpellationssvaret uttryck för en önskan att anpassa sig till de kapitalistiska ramarna och möjligheten att betala en arbetstidsförkortning. Man är inte beredd på någon stor fördelningspolitik.

Egentligen skulle en arbetstidsförkortning kunna vara en gigantisk rättvise- och jämlikhetsreform. Man skulle kunna kompensera för lönebortfall bara upp till en viss nivå. Jag skulle kunna tänka mig compensation enbart till dem som har under 100 000 kr. i årsinkomst. Det finns ingen anledning att kompensera andra.

Vi skulle från arbetarrörelsen kunna förverkliga ett rättvisideal av ekonomiskt stora mått, om vi genomförde den här arbetstidsförkortningen.

I interpellationssvaret uttalas klart att kortare arbetstid är angeläget av jämlikhets- och sociala krav. Jag instämmer till fullo häri. Men detta hänger ju väl samman med arbete och sysselsättning. Hur skall vi kunna förverkliga talet om jämlikhet mellan man och kvinna, om inte kvinnan får ett arbete och rätt till ett arbete?

Man kan alltså inte skilja på dessa frågor och säga att det bara handlar om jämlikhet och sociala krav. Sysselsättningskålet måste tas med i det hela. Elektronikutvecklingen och datatekniken i dag kommer att slå direkt mot kvinnan, eftersom vi inte har något styrinstrument för att åstadkomma något annat. Då tycker jag det är i stort sett nonsens att tala om åtgärder på andra områden, för de som bestämmer i arbetslivet kommer med stor säkerhet att ställa kvinnan åt sidan. Därför måste man tillgripa kraftåtgärder. Men signalera dem då!

Från vpk:s sida säger vi att sysselsättningsaspekten inte är allennarådande. Den är en del av en hel politik. I föregående interpellationsdebatt påpekade jag att en plan för industrialisering, satsning på socialt viktiga områden och arbetstidsförkortning måste vägas samman, hur vi än bedömer de olika länen och Sverige som helhet. Om vi tänker på dem som inte har ordinarie arbete, kommer vi fram till att vi får satsa oerhört mycket på industri och oerhört mycket på offentlig sektor för att skapa arbete åt alla. Vi måste alltså väga in en arbetstidsförkortning. Det måste vara helt i linje med arbetarrörelsens grundvärderingar sedan tidigare att ta ut en del av produktionsresultatet via en arbetstidsförkortning. Det kan inte finnas någon motsättning mellan de här olika motiven.

I interpellationssvaret och även i direktiven till DELFA sägs att det kan finnas utrymme för en arbetstidsförkortning på 1980-talet. Kan finnas! Vad menar regeringen med detta? Hur går det under tiden? Det är ju inte säkert

att det blir någon arbetstidsförkortning på 80-talet. Det kanske blir på 1990-talet. Men innan det här utrymmet har skapats, inom den kapitalistiska ekonomins ramar, hur går det med jämlikheten och arbetet för kvinnorna under tiden? Hur går det med de sociala problemen och de sociala behoven som bör tillfredsställas ganska snart? Hur blir det med utslagningen? Hur blir det med deltidsarbetet, som framför allt drabbar kvinnan? Och hur kommer det att gå med sysselsättningen totalt, med datateknikens insteg? Här kommer nog de unga tjejerna och kvinnorna att få ta mycket stryk, om inga drastiska ingrepp görs. Därför tycker jag att det verkligen är tveivelaktigt när man i de här direktiven utesluter ett allvarligt alternativ i dag och i stället skjuter upp avgörandet till senare under 1980-talet, ja kanske till 1990-talet. Det är ju nu det skulle behövas. Det är i dag problemen finns på alla områden.

Beträffande övertiden vill jag säga att när en avtalsrörelse pågår på den offentliga sektorn, där vi f. n. har en övertidsblockad som av parterna betraktas som oerhört effektiv, borde man också begränsa övertidsarbete. I Finland vill metallindustriarbetareförbundet begränsa övertiden för att få fler arbeten. Varför kan vi inte göra på samma sätt här? Varför skall det vara fritt fram?

Det kan också sägas att den nya lagen ger möjligheter till avsteg som ökar arbetstiden. Det gör att de som är produktiva för kapitalet och företaget, dvs. männen, kommer att arbeta ännu mer och att kvinnorna hänvisas till deltidsarbete. Det är ju effekten av den nya arbetstidslagen, eller övertidslagen som man kan kalla den.

Och i det bud som Verkstadsföreningen och Metall har som underlag sägs ju att övertiden skall vara flexibel. Det är precis vad det handlar om. Att regeringen i det här läget inte ser allvarligt på saken måste väl ha att göra med att man följer samma politik som vi diskuterade i föregående interpellationsdebatt – skulle något störa storfinansens ritningar kunde det bli problem på exportmarknaden.

Vad är resultatet: Jo, att de sämst ställda i samhället får betala denna politik. Jag för min del tycker att det är en politik som inte följer arbetarrörelsens traditioner på det här området.

Anf. 46 GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Arbetstidsförkortningen är en viktig social fråga inom hela arbetarrörelsen. Såväl fackföreningsrörelsen som det socialdemokratiska partiet har klart uttalat att målsättningen är en allmän arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag. Alla hittills genomförda arbetstidsförkortningar har utgått från sociala motiv, dvs. att minska en lång och pressande arbetstid och att skapa lika arbetstider mellan olika grupper på arbetsmarknaden. Arbetstidsförkortningen är också en viktig reform för att skapa jämställdhet mellan kvinnor och män.

Under senare år har dock från flera håll hävdats att arbetstidsförkortningen i form av arbetsdelning skulle lösa sysselsättningsfrågorna. Detta har LO och socialdemokratiska partiet avvisat. Endast genom en bra ekonomisk

politik förenad med industripolitiska och arbetsmarknadspolitiska insatser kan sysselsättningsfrågorna lösas.

Lars-Ove Hagberg antyder dock i sin interpellation att arbetstidsförkortningen är en del i en offensiv sysselsättningspolitik. Han hänvisar bl. a. till Rudolf Meidner. Jag citerar ur interpellationen:

”Utifrån det allvarliga sysselsättningsläget och datateknikens effekter har löntagarfondernas initiativtagare – Rudolf Meidner – pläderat för en kortare arbetstid. Fler har följt i hans spår. Det är en något yrvaken debatt, eftersom vpk pekat på dessa problem ända sedan mitten på 1970-talet.”

Vad Lars-Ove Hagberg här skriver om Rudolf Meidner är helt fel. Han har aldrig pläderat för en arbetstidsförkortning för att klara sysselsättningen. Vad han har förordat är *ökade forskningsinsatser* om arbetstidsförkortningens effekter på sysselsättningen. Det är något helt annat. Här gäller det att öka kunskaperna på detta område av arbetsmarknaden, inte att blint använda arbetsförkortningen för att lösa sysselsättningsfrågorna.

Jag hoppas att inte Lars-Ove Hagberg delar den uppfattningen, som ofta framskyntar hos dem som ivrar för arbetsdelning, att det bara finns ett visst antal arbetstillfällen och att man därför måste dela på dem. Det är naturligtvis inte så att den totala mängden arbete är given och inte kan ökas. Med en sådan filosofi hade hela arbetarrörelsens kamp för full sysselsättning varit omöjlig att genomföra. Det finns fortfarande många arbetsuppgifter som återstår att utföra, inte minst inom den offentliga sektorn.

Det är de sociala motiven och jämställdheten mellan kvinnor och män som fortfarande skall vara grunden för arbetstidsförkortningar och sex timmars arbetsdag. DELFA:s uppgift är att bedöma effekterna på produktionen och sysselsättningen, på familjeförhållanden, barnomsorg, fritidsvanor, serviceförhållanden m. m. vid en arbetstidsförkortning. Kunskaper om detta är viktigt när vi skall bestämma hur och i vilken takt arbetstidsförkortningen skall ske.

Det måste som hittills ankomma på arbetsmarknadens parter att bedöma i vilken takt vi skall genomföra arbetstidsförkortningar. Härvid måste naturligtvis andra standardförbättringar, insatser för att upprätthålla full sysselsättning etc., vägas mot arbetstidsförkortningar.

Lars-Ove Hagberg delar fackföreningsrörelsens uppfattning att en arbetstidsförkortning måste utgå från att inkomsterna inte minskar. Genomförande av sex timmars arbetsdag betyder i detta sammanhang en 33-procentig reallönehöjning för de heltidsarbetande. Om man ser det mot dagens aktuella situation, förstår man att genomförande nu av en sådan reform inte har med realism att göra och inte kan utgöra något alternativ i dagens läge för att klara sysselsättningsfrågorna.

Lars-Ove Hagberg tar också upp overtiden och begär att regeringen skall begränsa den. Ett mycket stort overtidsuttag innebär naturligtvis att det kan minska möjligheterna för personer utanför arbetsmarknaden att få arbete. Landsorganisationen har varit fullt medveten om detta, samtidigt som man drivit frågan om att minimera overtiden utifrån rent sociala motiv. Ett alltför stort overtidsuttag drabbar många anställda mycket hårt.

En jämförelse som Europafacket gjort visar emellertid att vårt land har det minsta övertidsuttaget av alla medlemsländerna. Jag tror att detta är viktigt att ha i minnet när man kräver att vi genom lagstiftning ytterligare skall minska arbetstiden.

Just att vi i Sverige låtit arbetsmarknadens parter ha ansvaret för dessa frågor har säkerligen betytt mer än lagstiftningen för att begränsa övertidsuttaget. Vid en rigorös lagstiftning utan dispositiva inslag skulle vi snarare tvingas höja gränsen för övertidsuttaget än sänka den för att arbetsmarknaden skulle kunna fungera i alla delar. En stark och enig fackföreningsrörelse är med andra ord en stark garanti för att vi kan minimera övertidsuttaget, men också anpassa det till de skiftande förhållanden som råder på arbetsmarknaden.

Jag delar därför arbetsmarknadsministrernas uppfattning att vi inte nu bör ändra arbetstidslagen. Först när de fackliga organisationerna så begär kan det bli aktuellt. Och som sagt, fru talman: Sverige har ett mycket lågt övertidsuttag vid en internationell jämförelse.

Anf. 47 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Gustav Persson har nu gått in som LO:s försvarare. Jag skall gärna säga honom med en gång att det här var väl att slå in väldiga svängdörrar och springa igenom dem. Jag pläderar inte för någon arbetsdelning.

Eftersom Gustav Persson har suttit här i kammaren hela eftermiddagen, så har han iakttagit vad jag har pläderat för – ett industrialiseringsprogram, utnyttjande av den offentliga sektorn och tillgodoseende av de sociala behoven, och arbetstidsförkortning. Det är viktigt att dessa åtgärder kopplas ihop och inte är några separata delar var för sig.

Däremot tycker jag också att det är en riktig groda, politiskt sett, att inte se på de sociala behoven och kraven. Jämlikheten har mycket, mycket att göra med arbetet och arbetstidens längd. Ser man inte det, då gör man sig ju blind i den här debatten. Det är faktiskt så, att jämställdheten mellan man och kvinna till stor del förutsätter kortare arbetstid. Skall vi vänta på detta hur länge som helst? Det kan vi väl inte göra. Det är ju en gigantisk social och ekonomisk omfördelning i landet som krävs, och den tycker jag att Gustav Persson skulle gå i spetsen för.

Gustav Persson pläderar för att vi skall ha övertiden kvar enligt de nuvarande bestämmelserna. Men är det riktigt socialt och solidariskt sett? Jag arbetar själv inom industrin, och jag träffar många kamrater inom övriga delar av industrin. Efter varje avtalsrörelse, när det har visat sig vilka effekter avtalet får, säger man: "Vi har en minimibemanning inom industrin, vi tvingas till mer övertid undan för undan, det finns inga reserver." Är det då vettigt med en övertidslag som ger dessa möjligheter?

Jag vet att man får ta och ge i förhandlingar. Eftersom arbetsgivarparten i dag sitter med trumf på hand genom ägande – uttryckt i 32 § – kommer den att pressa LO-kollektivet bakåt. Ett exempel är uppgörelsen mellan Metall och Verkstadsföreningen.

Anf. 48 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har lyssnat på vad Lars-Ove Hagberg har sagt i debatten i dag. Han har framställt det så att vi skall ha ett stort industrialiseringsprogram, en snabb utbyggnad av den sociala sektorn och arbetstidsförkortningar. Allt detta skall vi ha på en gång. Jag brukar säga att all praktisk politik är prioritering. När man är i ett pressat läge måste man prioritera olika saker. Då är sysselsättningen det viktigaste. Jag tror inte att vi genom arbetstidsförkortning kan klara de delarna, utan det måste vi göra med en aktiv sysselsättningspolitik, en aktiv näringspolitik och en bra ekonomisk politik.

Arbetstidsförkortningen är, som Lars-Ove Hagberg säger, en social insats för att skapa ett bättre arbetsliv, större möjligheter för människor att delta i olika samhällsinsatser och inte minst en jämställdhetsfråga. Men sysselsättningen är en ännu större jämställdhetsfråga mellan män och kvinnor, Lars-Ove Hagberg.

Övertidsuttaget var 1980 1,9 % i svensk industri. Det är 2 % i dag. Vad betyder 2 % i övertidsuttag i svensk industri? Jo, om man bortser från sjukledigheten rör det sig om ett övertidsuttag på ungefär 35 timmar om året. Jämfört med Europas övriga stater är det ett mycket litet övertidsuttag.

Anf. 49 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Vi är helt överens om att vi skall satsa på sysselsättningen. Men nu är det fråga om att försöka lägga sig till med en helhetspolitik. Arbetslösheten i vårt land är nu av en sådan omfattning att vi måste ta till alla tänkbara instrument för att komma till rätta med den.

Vi är helt överens om att vi skall satsa på den offentliga sektorn. Men hur är det på industrisidan? Hur kommer elektroniken att slå? Jo, den kommer att slå väldigt hårt om den nuvarande utvecklingen får fortsätta. Därför tror jag att vi snabbt kommer att tvingas vidta åtgärder för att undvika den här negativa effekten.

Som många har påvisat finns det i samhället resurser för en omfördelning som inte utnyttjas. Dem skulle vi kunna ta i anspråk om vi tog till de maktmedel som vi behöver.

Beträffande övertiden tog Gustav Persson till ett gammalt trick som jag trodde att han inte behövde använda mot mig. Den gamla övertidslagen byggde på helt andra förutsättningar för övertidsberäkningen. Nu kommer vi att räkna riktigare än tidigare, och de siffror som vi får nästa gång kommer säkerligen att vara betydligt högre och återspegla den verkliga övertiden och de verkliga behoven. Eftersom jag har jobbat i en industri med kontinuerlig drift vet jag hur mycket övertid som inte har räknats som övertid i statistiken. Den kanske kommer fram i fortsättningen. Gustav Persson vet att det förhåller sig så.

Anf. 50 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Arbetstidsförkortningen är den mest generella insats man kan göra för att skapa sysselsättning. Inom socialdemokratin och fackförenings-

rörelsen har vi alltid hävdats att det är de selektiva insatserna som är de viktiga, om man i botten har en bra ekonomisk politik. Men om man skulle införa en arbetstidsförkortning som en rent generell åtgärd för att få fart på arbetsmarknaden, kommer det förmodligen att betyda – och det är det otäcka – att expansionen sker i de mest expansiva delarna av landet och kontraktionen, dvs. neddragningen, drabbar just de områden som är mest utsatta sysselsättningspolitiskt. Det är effekten av om man använder arbetstidsförkortningen som en generell åtgärd. När vi skall få en framtida arbetstidsförkortning måste vi arbeta med selektiva medel för att motverka just de generella åtgärder som en arbetstidsförkortning kan ge upphov till.

Anf. 51 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Fru talman! Det kanske är bäst att jag börjar med att säga att jag inte lägger några ord i Lars-Ove Hagbergs mun när jag vill konstatera att jag tycker att debatten om arbetstiden på senare tid har fått en slagsida mot begreppet arbetsdelning. Det är på sätt och vis förståeligt eftersom arbetsmarknadssituationen har blivit så allvarlig. Det är också – åtminstone för den överblickbara framtiden – svårt att se hur någon sektor av arbetsmarknaden skulle kunna ge några stora tillskott av arbetstillfällen.

Det är heller inte så konstigt att denna debatt uppstod långt tidigare och att den har varit intensivare ute i Europa där arbetslöshetssituationen är verkligt desperat. I Sverige har fackföreningsrörelsen värt sig mot denna lösning. Jag tror att det är riktigt, för det är en defensiv lösning – det är att ge efter för en påtvingad utveckling. Arbetsdelning ger inga som helst garantier för att det verkligen kan bli fråga om generella arbetstidsförkortningar, och det är det vi eftersträvar. Risker är i stället stor för att det blir vissa grupper som utsätts för trycket att dela på både arbetstid och lön för att rädda jobben åt sina kamrater, och det kommer säkert inte att röra sig om de grupper som kanske skulle ha råd att dela på lönen.

Men – detta tror jag är viktigt – när vi avfärdar arbetsdelning som en metod att förkorta arbetstiden får det inte betyda att vi värjer oss så till den milda grad att vi bortser från det samband som trots allt finns mellan arbetstidens längd och antalet sysselsatta människor. Att det finns ett sådant samband är uppenbart. Återigen kan vi göra en internationell jämförelse. Vi har i Sverige ofta anledning att konstatera att vi trots oacceptabelt höga arbetslöshetssiffror har jämförelsevis många grupper med i arbetskraften. Ett bra exempel är vår, internationellt sett, höga förvärvsfrekvens för kvinnor. Självfallet har detta samband med att vi redan har en jämförelsevis kort arbetstid och ett utbredd deltidsarbete.

I den tidigare debatten om kvinnornas arbetsmarknad pekades på hur den förlängning av arbetstiden för kvinnor som nu sker också innebär att nytillträdande får mindre utrymme på arbetsmarknaden. Slutsatsen måste alltså bli att vi inte bara ser till de gamla goda skälen – om jag får kalla dem så – nämligen de sociala skälen och jämställdhetsaspekterna när vi i dag diskuterar arbetstidsförkortningen. I början av 1970-talet, när vi i det

socialdemokratiska kvinnoförbundet som första politiska organisation reste kravet på sex timmars arbetsdag och jag kom ut på möten och diskuterade detta, väcktes ofta frågan: Räcker arbetskraften till för en så drastisk nedskärning av arbetstiden? Den frågan hör man aldrig i dag. I stället är det nog så att allt fler människor på sikt ser sextimmarsdagen som en möjlighet till en jämnare fördelning av både arbetstiden och arbetstillfällena. Därför måste det vara riktigt att ta med arbetstidsförkortningen som en del – tillsammans med alla åtgärder, vare sig de nu är selektiva eller generella – av en långsiktig strategi för att möta de strukturproblem som vi kan överblicka på arbetsmarknaden framöver. Men det är naturligtvis viktigt att det sker på rätt sätt.

Lars-Ove Hagberg säger att vi socialdemokratiska kvinnor inte har fått gehör i den debatt vi har försökt att driva. Men om vi är överens om att arbetstidsförkortningen måste ske med bibehållen lön kan man inte, som vpk gör, stå här i kammaren och kräva beslut. Vi vet ju att den tillväxt i ekonomin som vi skulle ta arbetstidsförkortningen ur i stället, under den borgerliga regeringstiden, har förbytts i reallöneminskningar. Vi tycker alltså att vi har fått gehör i och med att DELFA har fått dessa tilläggsdirektiv. Oavsett från vilken utgångspunkt man närmar sig arbetstidsfrågorna tycker jag att vi har anledning att se fram mot resultatet av det uppdrag DELFA har fått att genomföra.

Jag är litet förvånad över den negativa och pessimistiska tonen i Lars-Ove Hagbergs interpellation i fråga om vad DELFA kan tänkas åstadkomma. Han hakar upp sig på att tilläggsdirektiven till stor del går ut på att belysa olika aspekter i stället för att lägga fram förslag. Men det är just precis en sådan belysning av sextimmarsdagens konsekvenser – både dess möjligheter och dess problem – som vi behöver. Jag bedömer det åtminstone som om vi i det socialdemokratiska kvinnoförbundet såväl som inom partiet – och det gäller säkert även för LO och den övriga delen av fackföreningsrörelsen – är fullt kapabla att dra våra egna slutsatser av vad vi får fram genom en sådan belysning. Men jag vet förstås inte hur det står till med slutledningsförmågan i vpk.

Anf. 52 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Får jag till att börja med, apropå det som Lars-Ove Hagberg sade om Rudolf Meidner, instämma i Gustav Perssons kommentar på den punkten. Jag har haft möjlighet att diskutera de här frågorna med Rudolf Meidner vid ett flertal tillfällen. Han har inte ändrat grunduppfattning.

Det var på ett seminarium som arbetsmarknadsdepartementet anordnade som Rudolf Meidner tog upp frågorna om behovet av att följa den europeiska debatten om arbetsdelning och noga studera de här frågorna. Men vid det seminariet anförde också Rudolf Meidner vid flera tillfällen att ingenting har fått honom att hittills ändra den grundläggande uppfattning som han haft tidigare, nämligen att en arbetsdelning inte löser några arbetslöshetsproblem.

På den punkten har Rudolf Meidner alltså precis samma uppfattning som

han har haft tidigare. Jag vet att Rudolf Meidner är ganska bedrövad över att han har blivit tillvitad åsikter och synpunkter som han inte står för. Jag hoppas att bl. a. Lars-Ove Hagberg vill respektera Rudolf Meidners egen inställning.

Sedan kritiserar Lars-Ove Hagberg direktiven till DELFA för att där inte finns särskilt mycket sagt om datautvecklingen och problemen framöver på arbetsmarknaden till följd av ökad datorisering och risk för färre jobb med anledning därav. Men på dataområdet finns redan ett flertal offentliga utredningar. Bl. a. finns inom arbetsmarknadsdepartementet den s. k. dataeffektutredningen med uppgift att just belysa och ta fram material om datateknikens effekter på sysselsättningen.

Jag anser att det inte finns skäl att låta statliga utredningar och delegationer arbeta med samma uppgifter. På det här området kommer vi under detta år att få ett material från dataeffektutredningen. Det fanns således inte skäl att ge delegationen för arbetstidsfrågor något särskilt uppdrag på den punkten.

Jag vill också något påminna om DELFA:s historia. Delegationen för arbetstidsfrågor kom till i juni 1974, och det skedde efter överläggningar som den dåvarande arbetsmarknadsministern Ingemund Bengtsson och jag hade med arbetsmarknadens parter. Vi var överens med dem om att det fanns starka skäl att göra en samordnad översyn av arbetstidsfrågorna. Redan då fanns i och för sig många utredningar som sysslade med dessa frågor, men vi behövde så att säga få ett paraply över dem. Det behövdes också en speciell uppmärksamhet kring just frågan om sex timmars arbetsdag. Som Maj-Lis Löow erinrade om fördes det då en intensiv diskussion om sex timmars arbetsdag, och den socialdemokratiska partikongressen beslutade att sex timmars arbetsdag skall vara ett eftersträvarvärt mål – målet för arbetstidsförkortningen.

När direktiven för delegationen för arbetstidsfrågor gavs var alltså den dåvarande socialdemokratiska regeringen och LO-ledningen helt överens om att 30 timmars arbetsvecka, uppnådd genom en förkortning av den dagliga arbetstiden, var det som vi skulle sträva efter. I dessa direktiv sades det också: "Det råder vidare full enighet om att det är parterna på arbetsmarknaden som måste avgöra i vilken takt detta långsiktiga mål kan nås och hur generella arbetstidsförkortningar skall vägas mot andra arbetstidsreformer och mot andra standarduttag. För att möjliggöra för arbetsmarknadens parter att överblicka och kontinuerligt följa pågående arbete rörande arbetskyddsfrågorna samt ta de initiativ som är nödvändiga för att få fram ytterligare utredningsmaterial som erfordras bör DELFA tillsättas."

Dessa gamla direktiv gäller fortfarande. Vad vi nu har gjort är att vi har gett tilläggsdirektiv.

Delegationen har, som jag nämnde i det tidigare svaret, gjort en del utredningar om vad en arbetstidsförkortning skulle leda till. Som Maj-Lis Löow påpekade ställdes i den tidigare debatten ofta frågan om arbetskraften

skulle räcka vid en arbetstidsförkortning. Just det försökte DELFA att belysa i ett utredningsarbete.

I denna debatt – speciellt efter de många ord som Lars-Ove Hagberg har sagt om rättvisa och solidaritet i samhället – skall vi kanske också komma ihåg att det finns risk för att en arbetstidsförkortning kan förstärka de regionala obalanserna, främst mellan storstadslän och övriga län, men också mellan större och mindre orter. Det utredningsmaterial som DELFA hittills har tagit fram visar att det föreligger en klar sådan risk. Det bör man ha i minnet när man diskuterar dessa saker. Även om, precis som Maj-Lis Löow framhöll, läget på arbetsmarknaden i dag är ett helt annat, finns det risk för att en arbetstidsförkortning genomförd under en kort tid skulle kräva en inflyttning till storstäderna för att man där skulle kunna tillgodose det ökade behov av arbetskraft som en förkortning skulle medföra.

Jag vill instämma i det Maj-Lis Löow sade om den debatt som förs om arbetsdelning som ett sätt att lösa sysselsättningsproblemen. Det argumentet skall vi ta avstånd från. Det finns inga sakliga grunder för att tro att arbetsdelning är en bra väg att lösa sysselsättningsproblemen, att klara arbetslösheten. Det får naturligtvis inte leda till att vi bortser från att en förkortning av arbetstiden, precis som Maj-Lis Löow sade, också får effekter på sysselsättningen.

När människor diskuterar arbetstidsförkortning fäster de sig ofta bara vid en förkortning av den dagliga arbetstiden. Jag tror att det är ett alltför snävt synsätt. Därför innehåller de tilläggsdirektiv som nu har getts till delegationen för arbetstidsfrågor flera olika saker. Förutom det gamla och kvarstående uppdraget att jobba vidare med utredningar om sex timmars arbetsdag har delegationen fått i uppdrag att belysa debatten om arbetsdelning, ute i Europa och här hemma. Delegationen har också fått i uppdrag att kartlägga deltidsarbetets utveckling. Vidare har delegationen fått i uppdrag att titta på förtidspensionering av arbetsmarknadspolitiska skäl. Vi vet alla att man på många krisorter runt om i Sverige i dag förtidspensionerar folk av arbetsmarknadspolitiska skäl, för att ge utrymme på arbetsmarknaden för dem som är yngre. Det här är en utveckling som inte, i varje fall enligt min mening, är odelat positiv utan som kan föra med sig många problem. Det finns alltså skäl att vi tittar speciellt på vad som händer ute i de svenska krisorterna när det gäller denna fråga.

En fjärde punkt som denna delegation också skall syssla med är någonting som Gösta Rehn brukar tala om mycket ofta: Önskemålen att forma ett arbetsliv som är ur den enskilda människans synpunkt flexibelt, där man själv kan bestämma över sitt eget arbetstidsuttag, över inte bara ett visst år utan kanske över ett helt liv. Det finns väldigt mycket som är tilltalande i de framtidsvisioner som Gösta Rehn har på detta område. Samtidigt finns naturligtvis risken att det bara är de starka på arbetsmarknaden, de välutbildade och de välavlönade som kan utnyttja en sådan här flexibilitet. Därför är det viktigt att vi försöker fundera över om vi kan forma ett samhälle som kan ge var och en en möjlighet att själv välja arbetstid både på kort och på lång sikt.

Måndagen den
14 mars 1983

*Om sex timmars
arbetsdag*

Anf. 53 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Först till Maj-Lis Löow. Vpk har krävt att DELFA skall lägga fram ett ordentligt förslag och inte bara belysa. Det hoppades jag att också Maj-Lis Löow skulle ställa upp på i dag. Jag vill återigen säga att debattknepet inte går hem – jag är inte för arbetsdelning. Jag kan citera ur den motion som vpk har väckt till årets riksdag. Vi säger där:

”I Västeuropa är det framför allt arbetsdelning som prövas.” – Nu visar det sig att det inte är så. – *”Vpk säger nej till arbetsdelning, men ja till sex timmars arbetsdag.”* Jag hoppas därmed att Maj-Lis Löow och jag är överens. Med sex timmars arbetsdag har man alltså bibehållen lön.

”Vpk:s krav på sex timmars arbetsdag utgår från en helhetssyn, där en arbetstidsförkortning är en del i en politik som ger de arbetande och samhället del av teknikens framsteg – —, minskad utslagning och fler jobb, möjligheter till jämställdhet mellan kvinnor och män, möjligheter till fritid och samhällsengagemang. En sådan politik kräver naturligtvis ett samhälls-ekonomiskt betraktelsesätt.”

Det är utifrån detta som jag tycker att vi skall se på denna fråga.

Jag vill påpeka en sak till, som Maj-Lis Löow kanske kan fundera över. Hur går det med alla de kvinnor som jobbar deltid om de som skall skapa utrymmet – som Maj-Lis Löow nu tror på – är storfinansen, den privata företagsamheten? De skapar utrymme bara med feta plånböcker. Jag har inte hört någon annan tala om den tillväxten i ekonomin. Jag citerade Kjell-Olof Feldt i en tidigare debatt, och han har tydligen samma uppfattning. Om det är det som skall skapa utrymmet här, hur går det då med kvinnornas situation och jämställdheten? Det är en stor fråga, om man inte har ett samhälls-ekonomiskt betraktelsesätt. Man kan inte sitta på två stolar samtidigt, och å ena sidan tro att de privata, enskilda krafterna skall kunna klara detta, å andra sidan ställa långtgående sociala krav, som jämställdheten innebär, och dessutom överlämna avgörandet till arbetsmarknadens parter. Jag har tidigare påpekat, och jag hoppas att också Maj-Lis Löow är på det klara med detta, att de befinner sig i en mycket besvärlig situation på grund av just den maktrelation som finns där. Belysa kan man göra, men vem fattar beslut?

Detta är också kännetecknande för den socialdemokratiska politiken före och efter regeringsskiftet. Före kunde man helt hämningslöst ta upp och driva sina förslag till mål. Mål är en sak – man har mål på alla områden. Men med de åtgärder och medel regeringen nu använder ser man inte ut att komma till målet någon gång. Då får man efterlysa den grundläggande ideologin. Arbetsmarknadsministern har ju rakt ut sagt att vi inte har mycket av socialism kvar i dag, av det som är grunden för rättvisa, solidaritet, jämlikhet och gemensamt delade villkor. Det är negativt för DELFA, eftersom det enligt min mening inte kan bli något nöjaktigt resultat.

Jag är medveten, fru arbetsmarknadsminister, om alla de faror som är förknippade med en arbetstidsförkortning: obalanser och annat. Men jag tror att om man tar tag i frågan får man verkligen också styra mycket

hårdhänt för att det övergripande målet skall kunna förverkligas. Om man vill det är en annan sak.

Beträffande Rudolf Meidner vill jag inte säga att han får skylla sig själv. Jag har tagit del dels av hans framställning, som även arbetsmarknadsministern står bakom, dels av vad som stått i pressen. Han har alltså inte dementerat att han är inne på de här tankarna och funderar över dem. Det får förstås citeras, och han kan gärna få dementera det om han vill. Det finns sedan andra som har följt i hans spår, t. ex. Jan Olsson.

Sedan till direktiven för dataeffektutredningen. Om dataeffektutredningen har gjort ett utredningsarbete, tycker jag att DELFA skall göra en sammanvägning med alla andra delar och se vad vi får för slutresultat, om det behövs en arbetstidsförkortning och vad den kommer att ge. Man skall inte bedöma varje enskild del för sig. Det är så typiskt att varje del hålls för sig, ingenting skall tydligen samlas ihop till en enhet. DELFA borde väga in den kunskap som redan finns.

Jag ställer på nytt frågan: Om detta utrymme skall kunna skapas någon gång i slutet av 1980-talet, som arbetsmarknadsministern trodde, vad kommer då att hända med jämlikhetsfrågorna med den oerhört snabba utveckling och de sociala problem som vi har: utslagning, deltidarbete och sysselsättning? Jag tror att man i en helhetspolitik får ta tag i alla de olika delarna. Släpper man någon tror jag att man också måste uppge det som diskuterades i föregående debatt, nämligen arbete åt alla. Det målet fanns med i sysselsättningsutredningen, men man trodde inte, som Maj-Lis Lööv och arbetsmarknadsministern påminde om, att det fanns arbetskraft nog. I dag finns det i övermått. Så jag tycker det är ett dåligt försvar av regeringspolitiken. Jag har tydligen trampat på en mycket öm tå.

Anf. 54 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Fru talman! Låt mig än en gång understryka att jag inledde mitt anförande med att speciellt säga att jag hade, när jag tog upp detta med arbetsdelning, förstått att Lars-Ove Hagberg inte heller är inne på den linjen och att vi är överens om att arbetsdelning måste ske med bibehållen lön. Men om vi bestämmer oss för att det skall ske omedelbart och snabbt utan att arbetsmarknadens parter är inblandade i det hela, förstår jag inte riktigt hur Lars-Ove Hagberg har tänkt att lösa problemet. Vi måste väl ändå inse, att om det skall ske med bibehållen lön, måste vi ha ett större ekonomiskt utrymme.

Vi från Socialdemokratiska kvinnoförbundet kommer naturligtvis att hävda, att när det blir en tillväxt i samhället, är det i första hand i form av arbetstidsförkortning som vi skall få en standardförbättring. Att bara säga att det inte går så länge vi har storfinansens feta plånböcker som sitter på reformen är ett ganska vanligt argument i alla debatter från Lars-Ove Hagbergs sida. Fackföreningsrörelsen i det här landet har faktiskt förmått att förhandla fram ganska många arbetstidsförkortningar under den tid vi har haft en storfinans i landet. Jag tycker inte att man skall desavouera fackföreningsrörelsen och säga att den inte längre klarar uppgiften, utan nu

måste vi gripa in från riksdagens sida och gå före med något slags lagstiftning eller vad det nu var som Lars-Ove Hagberg var ute efter.

Kritiken mot DELFA går tydligen ut på att denna utredning inte har i uppgift att peka på några åtgärder. Och så säger Lars-Ove Hagberg att kritiken gäller att utredningen inte ger några resultat. Jag vill säga att resultat får vi aldrig av utredningar, utan resultaten kommer av de beslut som vi fattar på grundval av vad vi lär oss genom utredningar.

Anf. 55 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! När Maj-Lis Löow talar om arbetsmarknadens parter borde hon vara litet försiktig. Vi kan ha olika uppfattningar, men vad jag skulle kunna tänka mig att respektera är naturligtvis fackföreningsrörelsen. Arbetsköparsidan som part är jag inte alls intresserad av att respektera. Den sidan har sina intressen, och dem kämpar den framgångsrikt för.

Om vi skall vänta på tillväxt allena, så vill jag säga att det ju faktiskt är på de feta plånböckernas villkor som tillväxten sker. Vore det inte dags för en gigantisk omfördelning av samhällets resurser vad gäller såväl industripolitik och offentlig sysselsättning som arbetstidsförkortning? Men det kräver faktiskt en annan politisk inriktning.

Det är inte så att vi tror att riksdagen fattar de avgörande besluten. Det är det som händer inom fackföreningsrörelsen och bland de krafter som rör sig utanför det här huset som har betydelse för vilka beslut som här kan fattas. Vi från vänsterpartiet kommunisterna tar oss friheten att föra fram på riksdagens bord förslag som överensstämmer med en av de linjer som är under debatt ute bland människorna och som alltså finns med i opinionsbildningen. Jag hoppas naturligtvis att den opinionsbildningen skall vinna terräng och bli ett riksdagens beslut. Jag hoppas naturligtvis också att den skall vinna terräng inne i LO-borgen och uppfattas som en viktig fråga, så att den kommer fram till regeringen. Jag tror inte att vi genom dessa riksdagsdebatter kan annat än spegla vad som händer i samhället i dag.

Men, som sagt, om de socialdemokratiska kvinnorna skall vänta på tillväxten, då tror jag att de tyvärr får vänta ganska länge. De arbetstidsförkortningar som uppnåtts har skett till priset av stora uppoffringar. Vi kan också fundera över och analysera frågan om när och till vilket pris de har skett. Då det gäller tidigare arbetstidsförkortningar har vi kanske också delade uppfattningar.

Anf. 56 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Får jag först säga att det är viktigt att dessa frågor diskuteras. Det är också därför vi har gett delegationen för arbetstidsfrågor nya direktiv. Jag tycker emellertid att Lars-Ove Hagberg är väldigt ensidig i sina inlägg. Som jag redan sagt har vi i DELFA:s direktiv tagit upp flera av de olika frågor som vi vet diskuteras ute bland människorna och som vi vet rör sådant som händer på enskilda arbetsplatser. Både förändringar av deltidens arbetsutveckling och frågan om förtidspensioneringar är sådant som jag tycker skall höra till den här debatten.

Sedan är det så att delegationen för arbetstidsfrågor har friheten att – utöver det som står direkt i direktiven – ta upp andra frågor som delegationen själv anser viktiga. Jag är helt övertygad om att man kommer att göra det också. När de rapporter som ännu inte är publicerade från dataeffektutredningen föreligger är jag säker på att även DELFA kommer att ta upp dem.

Jag skulle vilja varna den som försöker vara en sådan där allomfattande vis person som vid ett enda tillfälle kan dra i alla tåtar, så att allting hamnar på rätt plats. Det finns inga förutsättningar att praktiskt föra politiken på det sättet. Jag tror att det snarare är i de teoretiska kafédiskussionerna som man kan klara ut alla problem. Det går inte att arbeta på det sättet när det gäller att klara svårigheterna för människorna och lösa sysselsättningsproblemen i bruksorter och på andra ställen.

Rudolf Meidner har – det kan jag försäkra Lars-Ove Hagberg – försökt att dementera.

Jag förutsätter att också Lars-Ove Hagberg är medveten om att dementier ofta hamnar långt bak i tidningarna och får mycket små rubriker. Vi bör kunna respektera Rudolf Meidners inställning, och vi skall inte försöka pådyvla honom andra uppfattningar.

Vidare tycker jag att en arbetstidsförkortning, en förkortning av den dagliga arbetstiden, är viktig och eftersträvansvärd. Samtidigt är jag ganska övertygad om att de har rätt som säger att vi inte kan uppnå jämställdhet enbart genom en arbetstidsförkortning. Kanske skulle karlarna få mera tid för att meka med bilen och fiska. Kvinnorna skulle kanske få mera tid för att städa och sköta ungarna. Men för att verkligen uppnå jämställdhet krävs det något annat, något mer än enbart en arbetstidsförkortning. Jag kan emellertid hålla med om att en sådan kan vara ett hjälpmedel på vägen mot ökad jämställdhet, mot något som kan ge de enskilda människornas liv ett bättre innehåll än i dag. Många – inte minst småbarnsföräldrar, och framför allt kvinnor – har ju alltför lång arbetsdag, långa resor etc. Detta gör att de egentligen inte orkar ägna sig åt vare sig hobbyarbete eller aktivt samhällsarbete, även om de skulle vara intresserade av sådana ting.

Bland argumenten för sex timmars arbetsdag återfanns önskemålet att få ökat utrymme för fackligt arbete. Alltsedan 1970-talets början har man på andra sätt kommit en bit på väg när det gäller en lösning i detta avseende. I det nya utvecklingsavtalet finns ju en del tid avsatt för möten på betald arbetstid. Vissa av de förhoppningar som i början av 1970-talet knöts till sextimmarsarbetsdagen tror jag att man kan infria också på andra vägar.

Sedan några ord om det här med övertiden. Jag hann inte med det förut. Vi har ju en ny arbetstidslag fr. o. m. den 1 januari. Denna innehåller inte några stora förändringar i jämförelse med tidigare lag. Man kan säga att det fanns tre viktiga anledningar till att den här lagen kom till:

1. De tidigare bestämmelserna – dessa var ju inte samlade i en lag – var synnerligen krångliga. När man skulle räkna ut övertiden, måste man bortse från semester och annan frånvaro. Den nya lagen är enklare. Övertiden räknas nu även på grundval av uppgifter om arbetstagarens frånvaro.

2. Strävan efter en enklare hantering. Det var orimligt att ha så många ärenden liggande centralt hos arbetarskyddsstyrelsen månad efter månad. Vi har nu fått en enklare hantering, ett mera decentraliserat system. Jag tror att ett sådant är välkommet ute på arbetsplatserna.

3. De deltid arbetandes situation. Nu har vi ett mertidsbegrepp. Mertiden är nämligen den tid utöver avtalad arbetstid som den deltidanställda har att utföra arbete. Man kan kalla det övertid för deltidanställda. När det gäller de många deltidanställda fanns det tidigare ett tomrum i de här bestämmelserna. Också ur den synpunkten kan den aktuella lagstiftningen hälsas med tillfredsställelse.

Övertiden i Sverige – den frågan har Gustav Persson varit inne på – är av relativt ringa omfattning. Även om det med de nya beräkningsmetoderna blir en viss ökning i fråga om de siffror som Gustav Persson nämnde, tror jag att det blir en marginell ökning. Det finns ingenting i de nya bestämmelserna som kommer att påverka nivån när det gäller det genomsnittliga övertidsuttaget. Säkert kommer det också fortsättningsvis att ligga någonstans mellan 25 och 35 timmar. Så har det varit under en följd av år.

Sedan skulle jag vilja framhålla att det är viktigt att diskussioner om en arbetstidsförkortning förs och att dessa diskussioner är sansade, utan överdrivna föreställningar om vad vi kan uppnå med en arbetstidsförkortning. De som tror att vi löser grundläggande problem i samhället och kan närma oss den fulla sysselsättningen genom en arbetsdelning, tror jag har grundligt fel. Det är helt andra åtgärder som måste till för att vi skall kunna klara sysselsättningen. Och jag tror att vi kan vara glada över att vi i det här landet har en debatt om sysselsättningspolitiken som är mer mångfasetterad än den som förs på många ställen ute i Europa, där man i alltför hög grad koncentrerar sig på just arbetsdelningsfrågorna.

Anf. 57 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Beträffande det senare kan jag instämma med arbetsmarknadsministern – det löser inga grundproblem. Men det är en del av den totala lösningen – det tror jag att vi kanske till sist kan vara överens om.

Vad jag efter denna debatt fortfarande funderar på är vad DELFA skall sätta för ny fart på debatten. Kanske kommer det fram något besked senare. Det är åtminstone arbetsmarknadsministerns avsikt, eftersom det är en av grundpelarna i det pressmeddelande som gick ut.

DELFA kan säkert göra en mängd bra arbetsinsatser. Men vad jag inriktat mig på här är den ambitionsnivå och den viljeinriktning som regeringen gett uttryck för genom direktiven. Jag menar att de är klart defensiva. Och jag kan tolka dem illa också, med den debatt som kom upp ett tag, men som snart slogs ner med uppgiften att DELFA var på gång. Jag befarar att det är de ekonomiska problemen i det här samhället som får vara avgörande för den socialdemokratiska regeringen även i omfördelningsfrågor – man vill inte ta tag i dem.

Att arbetsmarknadsministern menar att det är svårt att greppa olika frågor och säger att det är lätt för andra att vara experter, det uttrycker väl

egentligen det ideologiska förfall som regeringen representerar. Jag argumenterar utifrån en ideologisk uppfattning som grundar sig på arbetarrörelsens värderingar och framgångsvägar, som har diskuterats i många år. Men vad jag upptäckt är att regeringspartiet som baserar sig på arbetarväljare, till stor del förlitar sig på den privata industrin och dess möjligheter – även på lång sikt. Det ser jag som ganska märkligt och tycker är ett ideologiskt förfall.

Hur riktigt Kjell-Olof Feldt är citerad i dagens Stockholms-Tidningen vet jag inte. Men det är en defensiv syn på sysselsättningspolitiken som kommer fram där. Om det är kännetecknande också när det gäller arbetstidsförkortningen, har regeringen en defensiv politik.

Kjell-Olof Feldt säger: "Vår inställning är att försöka få upp sysselsättningen med delvis en spontan uppgång i den privata sektorn och delvis en uppgång i den offentliga sektorn." Och då vet vi med vilka metoder man samtidigt finanspolitiskt stryper den offentliga sektorn i dag.

Är det samma ambitionsnivå beträffande arbetstidsförkortningen, då är det inte mycket beställt med DELFA-utredningens möjligheter, även om den gör ett mycket bra arbete och lägger fram material.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

- 1982/83:120 Bil. 1 till trafikutskottet
 Bil. 2 till utbildningsutskottet
 Bil. 3 till jordbruksutskottet
 Bil. 5 till civilutskottet
 Bil. 6 avsnitten E och G till näringsutskottet
 I övrigt till arbetsmarknadsutskottet
- 1982/83:123 till socialutskottet
- 1982/83:130: Bil. 3 till försvarsutskottet
 Bil. 4 till skatteutskottet
 Bil. 5 till arbetsmarknadsutskottet
 I övrigt till näringsutskottet

7 § Föredrogs och hänvisades

Motion

- 1982/83:2221 till jordbruksutskottet

8 § Föredrogs men bordlades åter

- Skatteutskottets betänkande 1982/83:25
 Justitieutskottets betänkande 1982/83:19
 Lagutskottets betänkanden 1982/83:20–23
 Socialutskottets betänkanden 1982/83:18 och 19
 Trafikutskottets betänkanden 1982/83:9, 10 och 13
 Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1982/83:15 och 18

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 mars

1982/83:332 av *Bengt Wittbom* (m) till civilministern om beredskapsarbeten inom den kommunala sektorn:

Civilministern säger i ett uttalande den 9 mars 1983: "Mot bakgrund av aktuell sysselsättningsbild, och behovet av att underlätta utvecklingen inom de prioriterade verksamheterna inom kommunsektorn, kommer regeringen att utarbeta ett förslag som bl. a. innebär en avvägning mellan fasta arbetstillfällen och beredskapsarbeten."

Uttalandet ger liten vägledning om i vilka former regeringen tänker sig att förändra och eventuellt minska de nuvarande insatserna i form av kortsiktiga beredskapsarbeten i kommuner och landsting, men kan dock tolkas som att beredskapsarbetena i stor omfattning nu kommer att permanentas för att så att säga hålla den kommunala expansionen under armarna.

Är det regeringens och civilministerns avsikt att med hjälp av långsiktiga beredskapsarbeten permanenta det nuvarande stora antalet beredskapsjobb inom den kommunala sektorn?

1982/83:333 av *Rune Rydén* (m) till utbildningsministern om antalet platser vid universitet och högskolor:

Den s. k. ungdomspuckeln har nu lämnat grundskolan, svämmat över bräddarna i gymnasiet och trycker nu på portarna till högskolor och universitet. Detta inträffar i en tid när vi talar om rekordhög ungdomsarbetslöshet. Det borde därför ligga i allas intresse att så många ungdomar som möjligt skaffar sig en bra och adekvat utbildning.

Riksdagen har också i olika omgångar vidgat planeringsramarna i högskolan, och i årets budgetproposition fortsätter ökningen av antalet platser, nu med ca 700 nybörjarplatser.

Undersökningar som Sveriges Förenade studentkårer har gjort och som bekräftas av olika högskolor visar i stället på en nettominskning med 2 380 platser. Anslaget E 9 för lokala och individuella linjer samt enstaka kurser har drabbats speciellt hårt, vilket innebär att antalet platser minskat med 2 534 enligt SFS beräkningar. Detta minskar i så fall möjligheterna till fördjupningsstudier, som är betydelsefulla bl. a. för forskarutbildningen och dessutom utgör ett viktigt komplement till linjeutbildningen.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till utbildningsministern:

1. Hur förklarar statsrådet SFS siffror?
2. Anser statsrådet – mot bakgrund av den stora minskningen av LIE-anslaget – att möjligheterna till fördjupningsstudier och individuell anpassning av studierna försämras?

1982/83:334 av *Börje Stensson* (fp) till kommunikationsministern om järnvägstrafik kontra landsvägstrafik:

Enligt uppgifter i pressen är tågtrafiken mellan Linköping och Västervik starkt nedläggningshotad. Det statliga transportrådet tycks mena att ett bibehållande av nämnda järnvägstrafik kostar berörda kommuner och landsting 9–10 milj. kr. årligen. Nedläggning av järnvägstrafiken skulle kunna ge berörda kommuner och landsting ett generöst bidrag till landsvägstrafik om 6,5 milj. kr. i minst fem år.

Vilka åtgärder avser kommunikationsministern vidta för att järnvägstrafiken inte skall diskrimineras i förhållande till landsvägstrafiken?

11 § Kammaren åtskildes kl. 15.35.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 96

Måndagen den
14 mars 1983

*Meddelande om
frågor*